

SE BUCURĂ ALFABETUL...

Din cuvîntarea rostită de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen la sărbătorirea a 15 ani de apariție a revistei noastre

E sărbătoră în obștea noastră. Un deceniu și jumătate de viață a scrisului evreiesc, înfățișat în paginile unei reviste pe care soarta a așezat-o în vremuri de răspîntie, în ani de adînci prefaceri în țara aceasta, de schimbări și pentru bunul mers al comunităților noastre.

E o prăznuire ce se integrează în cea mai grăitoare dintre prăznuirile evreiești: sărbătoarea unui „alef-beit”, unui alfabet pe care îl păzim ca lumina ochilor, de cînd am pășit spre o existență multimilenară; a unui alfabet pe care l-am ținut mereu viu, proaspăt, dătător de lumină, de gînd frumos, de simțire înaltă; a unui alfabet care ne-a răsplătit cu dărnicie, păzindu-ne el pe noi și ferindu-ne să nu dispărem în noianul vremurilor, să ne păstrăm identitatea și credința.

חלי תלים של הלכות

„Pe cea mai mică dintre literile acestui alfabet, litera iud, literă simbol al purtătorilor săi, se află atîrnate — ne-o spune înțepetul Akiva, acum aproape două milenii — munți de legiuere etică”.

De 15 ani încoace, paginile „Revistei culturii mozaic” mînuiesc aceste litere, în care au fost scrise capodoperele nemuritoare ale profetilor, în care s-au făurit cele mai sfinte idealuri ale noastre, în care se exprimă iudaismul în tot ce are mai bun și mai frumos.

De 15 ani, noi cei care ne-am dedicat acestei publicații, ne-am străduit să fim la înălțimea splendidei noțiuni de מורה ומושיב, care exprimă, în limba sfîntă a Torei și pe aceea de numărător al cuvintelor. Căci cuvîntul scris este sacrosanct pentru fiii credincioși ai Torei care, de atîtea milenii și merită pe drept cuvînt numele de עמ האדמה „popor al țării”, care a supraviețuit tocmai pentru că a scris și a citit mereu.

OFICIANȚI LA ALTARUL CUVINTULUI

Am fost, deci, și noi מוסריים, am oficiat deci și noi — ca acești slujitori ai altarului nostru, ca și acești scriitori ai sulurilor sfînte — cu evlavie, cu gravitate, cu simț de răspundere în coloanele acestei reviste. Știm cît de mult o îndrăgesc credincioșii, cît de dornici sînt să afle tot mai multe amănunte din învățătura noastră, din istoria religiei noastre. De aceea, condeul a devenit în mîinile noastre שילי קודש un instrument sacru iar cerneala în care l-am muiat, suflet din sufletul nostru.

Iată pentru ce la fiecare două săptămîni — și nu numai odată la 15 ani — cititorii noștri prăznuiesc o sărbătoare. De fiecare dată exemplarele revistei străbat comunitățile noastre, ajungînd în cele mai îndepărtate unghere ale țării. Preoți și credincioși ai altor culte gustă talmăcirile noastre biblice, și ne bucură cînd ne exprimă cuvinte de caldă încurajare.

Iată pentru ce revista aceasta modestă duce în cele patru vînturi, literalmente pretutindeni în această lume oriunde există o așezare de evrei credincioși, vești despre viața noastră de muncă și luptă pentru înflorirea patriei, despre strădaniile noastre în domeniul continuării tradițiilor iudaice, despre instituțiile noastre sfînte. Colaboratori distinși dinlăuntrul comunităților noastre și uneori din alte țări cinstesc paginile noastre cu scrisul lor. Pe cine să enumerăm mai întîi? Pe regretatul și recent dispărutul Șef rabin al comunităților evreiești din Uniunea Sovietică, Iehuda Leib Levin יחיאל לייב לייבין care scria cu hărnicie la mai toate sărbătorile cite un articol pentru revista noastră? Pe poetul Zvi Tiro-polski ז'בי טירופולסקי din Novosibirsk, care în ultimele zile ale vieții ne-a trimis de pe patul de suferință versuri scrise într-o minunată limbă ebraică și exprimînd admirabile sentimente de credință în Tora și ale ei idealuri?

SOFRIM: POVESTITORI AI TRECUTULUI; ZUGRAVI AI VIITORULUI

Sofrim sîntem, deci, și cuvîntul acesta nu înseamnă numai scriitor, nu înseamnă numai numărător de cuvinte ci și povestitor, istoric, înfățișător a ceea ce a fost și făuritor de năzuințe pentru cum va trebui să fie. Despre trecutul acestei populații mozaice care, de peste o jumătate de mileniu trăiește pe aceste meleaguri și contribuie, în toate domeniile de activitate, la propășirea acestei țări; despre

mînuitorii de condeie din veacurile trecute, dinlăuntrul acestor obști, despre cel dintîi ziar „על לדבר” „E timpul cuvîntului” apărut aici acum vreo 120 de ani, despre gaonii și învățătorii noștri care au îmbogățit aici cultura iudaică mondială, despre talentații poeți, prozatori și publiciști evrei care au „numărat” cuvintele precum numeri mărghăritele și au îmbogățit astfel tezaurul culturii românești; despre toate acestea ne-am străduit să povestim și astfel să facem puțină istorie.

Sofrim mai e o noțiune care e talmăcită în „Cartea cârților” cu sinonimul העושים ויוצרים „cunosătorii vremurilor”. La vremea de preferență istorică, colaboratorii acestei publicații au apucat urechea la glasul frămîntărilor contemporaneității, au știu să oglindească marile probleme ale păcii între oameni și popoare, ale clădirii unei orînduiri a dreptății, ale loialității patriotice, ale consecvenței în credință.

FĂRĂ ODIHNĂ, MEREU SPRE „IOSEF”, SPRE PROGRES

În capitolul biblic al acestei săptămîni, marele comentator Rași talmăcește versetul cel dintîi cu cuvintele:

בשק יעקב לישב בשלוח, קפץ עליו רוג'ו של יוסף
Îngădui să-mi fie să traduc, în felul meu, aceste cuvinte, respectînd întocmai normele lingvistice ebraice.

Iacov, străbunul nostru, după o viață de zbcucium, de căutări, de strădanii, a încercat la un moment dat לישב să se oprească, să se odihnească. Și să se relaxeze de această neconținută și năvalnică dorință de mai bine. Nu aceasta este însă soarta lui Iacov-Israel. Menirea sa biblică și taina supraviețuirii sale constă tocmai în acest neîntreprut clocot în יוסף în nelineștea interioară, mereu în căutarea lui Iosif. Numele biblice își au fiecare traducerea lor. Ele nu sînt date la întîmplare. Iosif, de pildă, înseamnă „mai mult, mai bine, adaugare, progres”. Iacov este sortit să n-aibă odihnă, drumul său are o neîntreprută dinamică pe calea cercetărilor viitorului, în drumul înainte spre Iosif, spre progres.

SINTEZE

Visele lui Iosif exprimă această viziune. El e utopistul naiv, nu e „visător” absent din lumea realităților ce-l inconjoară, ci e făuritorul viselor sale, luptă pentru transpunerea lor în viață. El se visează אהנה אתנו מלך והנה אנחנו מלכים „legînd snopi pe cîmp” deci realitatea materială, telurică îi este prezentă. În cel de al doilea vis însă, mintea i se înalță spre ceruri, spre soarele și luna și cele 11 stele, tot mai sus, spre lumea spirituală. În această sinteză se află înfățișat itinerarul lui Iosif spre progres.

Publicația noastră n-a obosit să propovăduiască această dualitate de gîndire. Nici o clipă n-am găsit vreo contradicție între fidelitatea față de iudaismul nostru multimilenar și devotamentul nostru față de această patrie care ne dă deplină egalitate de drepturi cu ceilalți cetățeni, o largă libertate religioasă, un înalt sentiment de demnitate umană. Cerul credinței noastre și pămîntul pe care se împlineste munca și lupta noastră pentru „Iosif”, pentru mai mult, mai bun, pentru progres, au alcătuit laolaltă deviza călăuzitoare a revistei noastre.

RECUNOȘȚINȚA PATRIEI

Datori sîntem, deci să exprimăm profunda noastră recunoștință înțeleptei conduceri a statului pentru atitudinea plină de înțelegere și înalt umanism, pentru condițiile create și în domeniul activității de cult. Vă rugăm, stimate domnule director Lungeanu, să exprimați omagiile noastre și recunoștința conducerii Departamentului Cultelor.

Rog pe Sfinția Sa părintele Alexandru Ionescu, de care mă leagă decenii de strînsă

(Continuare în pag. a V-a)

Hanuca 5732 în obștea noastră

Și în acest an sărbătoarea de Hanuca a fost prăznuită cu bucurie și după datină în toate comunitățile noastre. În casele credincioșilor, în sinagogi, s-au aprins, seară de seară, luminările binecuvîntate. În preajma sărbătorii, cei peste 10 000 de coreligionari bătrîni sau lipsiți de familie, asistați ai obștei, au primit cite un pachet consistent cu alimente.

Continuînd o tradiție încetățenită de domnia-sa, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a ținut să fie și în acest an în zilele de Hanuca în mijlocul comunităților din țară. În marea sa dragoste pentru credincioșii și comunitățile păstorite, d-sa a alcătuit un program extrem de încărcat, cuprinzînd două și chiar trei comunități într-o singură zi. Dar efortul și oboseala drumului au fost cu prisosință răsplătite de bucuria pe care prezența Eminenței Sale a aprins-o în inimile credincioșilor.

În această călătorie d. șef rabin a fost însoțit de d. prim rabin I. M. Marilus, Emil Sechter, secretar general al Federației Comunităților Evreiești Mozaice și Victor Rusu, prim-redactor al „Revistei culturii mozaic”.

Au făcut, de asemenea, deplasarea prim-cantorii. W. Harnic și A. Jucouschi, precum și corul templului coral din București, dirijat de maestrul A. Schwartz, care au susținut în toate comunitățile un concert de cîntece religioase.

AJUN DE HANUCA LA IAȘI

Prima luminare de Hanuca a fost aprinsă în prezența Eminenței Sale și a celorlalți oaspeți, în comunitatea din Iași, în ziua de duminică 12 decembrie 1971. Ceremonia s-a desfășurat la amiază, în Sinagoga Mare din Tg. Cucului, veche de peste trei secole, unul din cele mai de vază lăcașe ale culturii mozaice din țară. De fapt era Erev Hanuca,

ajunul sărbătorii, care avea să înceapă peste cîteva ore. Dar, în tradiția noastră, ajunul sărbătorii este și el bogat în înțelesuri și semnificații. E ceea ce a constituit tema predicii Eminenței Sale, care a arătat că istoria multi-seculară a acestei sfînte comunități, cu strădanii și încercările grele din trecut, o privim ca pe un ajun, o pregătire a vieții de lumină și libertate de care ne bucurăm azi.

Din perspectiva istoriei privind, nu există sacrificiu sau jertfă inutilă și azi — în acest ceas al aprinderii luminilor sărbătorești — avem simțimîntul că enoriașii morți în 1941 — pe care i-am comemorat în iunie, — nu și-au dat viața în zadar. Lumina libertății și a vieții noi, către care au năzuit atîta și în care au crezut pînă în ultima clipă — arde azi în toate căminele și comunitățile din țară.

Solemnitatea de la Sinagoga Mare a început prin aprinderea luminării de Hanuca de către cursanții de la Talmud Tora Lică BercoVICI și Gustav Moscovici. Alți cursanți, printre care David Iulian și Liviu Rottman au recitat poezii consacrate acestei sărbători.

Hanuca este și sărbătoarea înnoirii, iar — la fel ca multe dintre comunitățile noastre — obștea din Iași s-a prezentat cu realizări prețioase, înfăptuite în ultimul an. E ceea ce a arătat, în cuvîntul său, d. dr. Simon Kaufman, inimosul președinte al comunității. D-sa a amintit de modernizarea și extinderea restaurantului ritual, la care iau zilnic masa, cu și fără plată, circa 200 persoane; de organizarea trimiterii prînzului la domiciliul coreligionarilor ce nu se pot deplasa, de înființarea serviciului medical; amenajarea noului sediu al comunității și construirea drumului de acces spre cimitir și a scării din incintă etc.

Dl. Emil Sechter, secretar general al Federației Comunităților Evreiești Mozaice, a prezentat coreligionarilor ieșeni și succesiv celor din celelalte comunități vizitate, o informare despre activitatea Federației în anul ce s-a încheiat.

La rîndul său d. prim-rabin I. M. Marilus a rostit Divrei Tora, înțelepte comentarii biblice și talmudice în legătură cu sărbătoarea de Hanuca.

În cinstea sărbătoririi și cu prilejul vizitei Eminenței Sale și a celorlalți oaspeți, conducerea comunității a oferit un prînz, la care au luat parte clerici, președinții de sinagogi, cursanții de Talmud Tora etc.

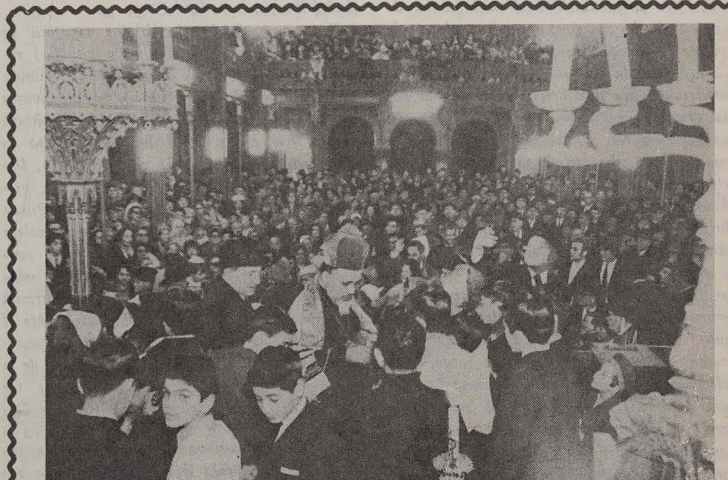
PRIMA SEARĂ DE HANUCA : BOTOȘANI ȘI DOROHOI

...De la Iași spre Botoșani, drumul trece prin Podul Iloaie, Tg. Frumos, Hirău, Frumusești — localități ce au intrat în cronică abstei evreiești din România. Cu multe veacuri în urmă, pe aceste meleaguri ospitaliere și-au durat cămin destoinic meșteșugarii evrei, care prin munca și pricepera lor au contribuit la înălțarea orașelor și țărilor moldovenesti. Pînă la începutul acestui secol, cărauși evrei străbăteau cuarele încărcate șleah ce leagă așezările din nordul Moldovei de „dulcele țîrg al Ieșilor”. Dar în epoca noastră, acest drum — pe care căraușii îl făceau în zile și nopți — mașina îl străbate în ceva mai mult de o oră, așa că în faptul serii Eminența Sa și însoțitorii d-sale au poposit la Botoșani. Aici, în principalul lăcaș de rugăciune („Sinagoga Înaltă”), se adunaseră cu multe ceasuri înainte (scena avea să se repete apoi în toate orașele vizitate) aproape toți membrii obștei.

Președintele comunității, d. Samuel Witting a dat glas bucuriei și emoției cu care toți membrii obștei întîmpină pe păstorul spiritual al credincioșilor mozaici din țară. D-sa a înfățișat înfăptuirile din ultimul an ale comunității — repararea Sinagogii Înalte și a sinagogii Terki, etc.

V.R.

(Continuare în pag. a V-a)

Eminența Sa d. Șef rabin împărțind Hanuca-gheld cursanților de la Talmud Tora (templul coral)

Tradiția unei comunități

Lublinul se numără printre orașele care au avut cel mai mult de suferit de pe urma Jurei naziste. Până la catastrofa „soluției finale” în acest oraș se afla una din comunitățile evreiești de mare tradiție.

Până în secolul nostru a existat acolo vechiul „Judenstadt”, care se întindea la picioarele Schlossberg-ului.

Comunitatea evreiască din Lublin nu a fost dintre cele mai vechi. Deși orașul este menționat încă din secolul al XIII-lea, despre o comunitate evreiască de acolo nu se pomenește decât din secolul al XV-lea. În timp ce comunitățile din Poznan, Cracovia, Lvov și Sandomir erau de mult constituite, obștea din Lublin era abia la începuturile ei. Din motive legate de circumstanțe istorice, evreii s-au stabilit în partea de nord a castelului, întemeind ghetoul denumit „Judenstadt”.

Obștea a considerat ca o chestiune de seamă de a avea în fruntea academiilor talmudice personalități importante și rabini cu renume. Unul dintre cei mai renumiți a fost, fără îndoială, rabinul Salomon Luria, cunoscut în tradiția rabinică sub denumirea Maharșal. Din această ilustră familie a făcut parte și marele cabalist din Safed, rabi Ișhak Luria. Până în secolul nostru, cea mai mare sinagogă din Lublin s-a numit Maharșal Șil. A urmat nu mai puțin celebrul rabi Mordehai Iafe (Lovș) fost rabin la Grovno, ale cărui decizii halabice continuă a fi consultate și în zilele noastre. El a fost invitat să păstorească la Praga, fiind urmat pe țeșul rabinic din Lublin de rabi Meir (Meir ben Gedaljah) denumit Maharam Lublin. Și el a dat numele unei sinagogi, Maharam Șil.

Încă de la începutul secolului al XVI-lea existau la Lublin medici evrei renumiți, ca doctorul Ezekiel, pe care, în anul 1538, regele Alexandru l-a scutit de impozit „ca recunoștere a înalțelor sale merite ca medic și cunoscător al limbii latine”. A urmat dr. Isaac Mai, primul evreu care a primit în 1538, de la principele elector Albrecht de Brandenburg, dreptul de a locui în Königsberg. Probabil că nu a rămas mult timp acolo, pentru că în curând se afla din nou la Lublin. Printre alți medici evrei, care figurează în arhivele sfârșitului secolului al XV-lea figurează un anume dr. Salomon Luria, probabil un urmaș al lui Maharșal.

Saul Wahl (rabi Saul Katzenellenbogen) care a murit în anul 1617, a locuit și el un timp în acest oraș. Una din sinagogile orașului îi poartă numele (Saul Wahl Șil).

În anul 1580 a fost înființat la Lublin un consiliu religios evreiesc (Waad) care a funcționat până în secolul al XVII-lea. În istoria noastră instituția aceasta a intrat sub denumirea Waad arba arazot — consiliul celor patru țări. După cum rezultă din cronici, el avea o jurisdicție largă, în care un loc de seamă îl ocupau problemele religioase. Aici s-a pronunțat în anul 1670 excomunicarea falsului Mesia Sabetay Zwi și a aderanților săi.

În secolul XVIII-lea, comunitatea mozaică din Lublin a împărțit suferințele întregii Polonii, provocate de războaiele și împărțirea țării. Treptat, comunitatea s-a reîncălzit dezvoltându-se în continuare; în simul ei înfloriră meșteșugurile și comerțul. Dintre familiile ilustrate ale acestei obști se menționează familia Heilpern, unul din membrii ei, Abraham Heilpern funcționând ca președinte al Consiliului evreiesc din 1753 până în 1760, iar alții, Jacob Haim Heilpern, ca rabin al comunității din Lublin. La începutul secolului al XIX-lea a exercitat o puternică influență rabinul Jakob Ișhak Horowitz, denumit „profetul de la Lublin”, discipol al maghidului Mesericz.

meridionale

Toledo de altădată

Toledo este pentru Spania ceea ce e Florența pentru Italia: un oraș-monument istoric național.

Ca și Veneția, Amsterdam și Praga, el este un loc de pelerinaj din cele mai emoționante, mai ales pentru evrei. Într-adevăr, există puține orașe în Diaspora unde iudaismul să aibă atâtea vestigii și acum, după atâtea secole de la plecarea evreilor. Toledo a fost într-adevăr unul dintre centrele cele mai importante ale Diasporei evreiești așa cum în timpurile străvechi fuseseră comunitățile din Alexandria și Babilonul. Așa precum în aceste pietre vechi poți citi ca într-o carte întreaga istorie a Spaniei, în mod analog poți citi și istoria unei comunități evreiești, care a fost strâns legată de destinul țării, despre care unul dintre suveranii săi avea obiceiul să spună că în ea soarele nu apune niciodată.

Toledo, vechea capitală, Meca evreilor spanioli, continuă să păstreze amintirea lor, cinci secole după ce au fost expulzați. Astfel, steaua cu șase colțuri este motivul decorativ cel mai obișnuit ale celebrilor bijuterii încrustate, al căror meșteșug — fost cîndva al bijuterierilor evrei — s-a transmis din tată în fiu. Pe plan gastronomic se continuă de asemenea fabricarea deliciosului marjpan evreiesc de Toledo.

Dispersați pe toată coasta Mediteranei, dar mai ales în Grecia și Turcia, evreii din Toledo continuă până în zilele noastre să-și transmită din generație în generație cheia casei lor abandonate, la fel cum fac cu limba lor — ladino — amestec iudeo-spaniol, căreia lingviștii îi acordă un interes pasionat.

Deși avind una din catedralele cele mai frumoase din lume, Toledo a fost denumit în unele cercuri din Spania „orașul evreiesc”, iar din punct de vedere afectiv sefarzii l-au considerat imediat după Ierusalim.

La Toledo s-a născut poetul Iehuda Halevi. Tot toledani au fost și celebrul poet și filozof Avivebron, care a scris „Coroana regală”; istoricul Halevi ben David; astronomul Ibn Ezra; scriitorii Ibn Zachel, Ibn Hacuada și o întreagă pleiadă de medici, traducători, filozofi alchimisti care au dat acestui oraș o strălucire universală. Cordova, Grenada, Segovia, Salamanca, Sevilla, Gerona au fost și ele centre evreiești, dar Toledo a fost floarea cea mai prețioasă a Diasporei.

DUMNEZEU A PLASAT SOARELE DEASUPRA ORAȘULUI TOLEDO.

Mărturie a acestui trecut glorios au rămas doar pietrele, sinagogile El Transito și Santa Maria la Blanca. Transformate în biserici catolice (așa cum s-a întâmplat cu toate sinagogile din această țară, dacă nu au devenit mănăstiri, caple sau catedrale, după cum cimitirile au fost transformate în livezi și grădini) acestea au fost recent dezafectate. Sinagoga El Transito, cunoscută și sub numele de Samuel Levi, trezoriul regelui Pedro de Castilia (1350—1369) a devenit Muzeul sefardismului. Mormintele prelaților catolici, care se aflau acolo, au fost strămutate.

Considerat drept cel mai frumos edificiu evreiesc din evul mediu, El Transito, construit în anul 1366, este un obiectiv principal din programul turiștilor care se perindă zilnic prin Toledo. Măreția și simptoziitatea interiorului contrastează cu simplitatea exteriorului.

Este o vastă sală dreptunghiulară, prevăzută cu ferestre în stil mudejar, cu pereții decorați cu gust. Inscripții ebraice alternează cu steme și motive vegetale.

Friza din stuc de deasupra altarului este o lucrare de mare finețe și bogăție. Dedeșubul galeriei pentru femei se deschide o nișă, tot atât de somptuoasă.

Interiorul unei vechi sinagogi din Toledo.

S-au scris cărți întregi despre această sinagogă. Iată o inscripție referitoare la constructorul ei: „Era un om de acțiune, puternic între toate popoarele și mare cititor”. Edificiul pe care l-a înălțat confirmă acest lucru. În timp ce turiștii îndreaptă de zor pleșurile asupra plăcilor din cedru de Liban care formează plafonul, asupra ferestrelor ogivale cu vitralii de culoarea azurului, care lasă să treacă razele soarelui (acest soare despre care o legendă toledană spune că atunci cînd l-a creat, Dumnezeu l-a plasat deasupra orașului Toledo pentru ca să lumineze orașul cu razele sale) ghidul povestește despre evreii toledani.

Într-o sală învecinată, recent construită, se află Muzeul sefard. El cuprinde colecții de pietre funerare din secolul al XIII-lea și al XIV-lea, cu epitafuri în ebraică, latină, greacă, spaniolă; obiecte de cult, costume și documente privind viața evreilor spanioli. Vestigii evreiești din întreaga peninsula iberică au fost adunate în acest muzeu. Înaugurat cu multă solemnitate în iunie 1971. Printre exponate se află și fotografii ale principalelor „juderías” (ghetouri) ale Spaniei, ale celebrilor barrios Santa Cruz din Sevilla, vechile aljamas din Cordova și Grenada.

În muzeu există o hartă mare a peninsulei, pe care sînt indicate comunitățile evreiești din trecut și de azi. Se poate constata că nu a existat oraș de oarecare importanță din Aragon, Castilia, Leone, Catalonia, Andaluzia, sau din insulele Baleare care să nu fi avut o comunitate evreiască. Astăzi, evrei se află și la Madrid, Valencia, Malaga, Palma și la Ceuta și Melilla (pe continentul african) în total aproximativ 12 000 suflete.

O FLOARE IUDEO-ARABĂ.

Dacă sinagoga Samuel Levi sau El Transito era un templu aristocrat prin excelență, evlavia populară se manifesta nu departe de ea, în sinagoga denumită azi Santa Maria la Blanca, nume dat bisericii ce a devenit după expulzarea evreilor. Ea a fost construită de Ibrahim Ali-jafer, ambasadorul regelui Castiliei la curtea almohadă, în secolul al XIII-lea. Situată discret, în fundul unei grădini cu arbori exotici, Santa Maria la Blanca cu numeroasele sale arcade albe, cu frizele și capitelurile minunate decora-

te cu înfloriturile sale din stuc, constituie o surpriză pentru vizitatori. Formată din cinci corpuri despărțite de arcade în formă de potcoavă, sprijinite de coloane octogonale, Santa Maria la Blanca, deși nu mai slujește cultului, pre-dispune și azi la reculegere. Acest produs tipic al arhitecturii arabe este o mărturie eloquentă a ceea ce a fost civilizația evreo-arabă în Spania.

În afară de câteva stele cu șase colțuri, această sinagogă nu are astăzi nici o inscripție ebraică.

E ușor de imaginat cât de greu s-au despărțit evreii din Toledo de orașul lor. Se spune că regina Isabela și regele Ferdinand s-au gândit un moment să facă o excepție cu evreii din Toledo. Dar patima și invidia au învins.

Plecarea evreilor din Toledo, conversiunea lor forțată, masacrele și jafurile au pecetluit sentința de moarte a comunităților ebraice din minunatul oraș. Ceva mai târziu, Filip al II-lea l-a părăsit alegîndu-și drept capitală Madridul.

În secolul al XVII-lea un pictor grec cu numele de Dominic Theotocopolos se instalează într-o aripă a vechiului palat al lui Samuel Levi, în plin cartier evreiesc. Casa pictorului grec, vecină cu sinagoga El Transito, cu care era în legătură printr-un tunel subteran, tainuit — după cum se zvonea în popor — comori strîne de marele ministru de finanțe Samuel Levi.

În această casă, construită în același stil ca El Transito, austeră în exterior dar intimă în interior, a conceput marele El Greco multe opere de artă.

PURTĂTOAREA DE APĂ DIN TOLEDO

Toledo, cetatea „științelor diabolice” cum o numeau unii prelați catolici, a fost un oraș fertil în miracole ale căror protagoniști erau uneori evrei. Legenda vorbește despre Raquel, care și-a pierdut mințile cînd tatăl ei a ucis cu o lovitură de pumnal pe iubitul ei și apoi, de disperare s-a aruncat într-o fîntină a cărei apă a devenit amară ca lacrimile ei... Fîntina nu mai există, dar strada se numește și azi *El pozo amargo* (Fîntina amară). Trebuie s-o amintim și pe Sara, care din dragoste s-a convertit și a fost ucisă de tatăl ei. Toledo, cu labirintul său de străduțe misterioase este prin excelență un oraș al legendelor.

În catedrala de o mare bogăție se află vechiul Aron Hakodes al sinagogii El Transito. În umbra mănăstirii, o femeie vinde luminări, cărți ilustrate și stele cu șase colțuri. Alți vizitatori de amintiri, de pe diferite străzi din oraș, oferă pliante ilustrate, prezentate în formă de cărți de rugăcini evreiești, decorate și ele cu inevitabila stea în șase colțuri sau cărți și broșuri cu istoria evreilor din Spania, „această istorie, parte integrantă din istoria Spaniei” cum se poate citi în decretul de înființare a Muzeului sefard. Acest decret scoate în evidență „contribuția evreilor la geniul și spiritul spaniol, în decursul unei lungi conviețuirii.”

...În apropiere de Alcazar o vinzătoare de apă își strigă marfa: „*Agua fresca! Agua fresca!*” Avea un profil pur semit, cu ochi negri, frumoși, de regină și oferea apă trecătorilor cu o grație biblică. Rahel, Sara, Rebecca?... O fată din Toledo.

Un document ecumenist

Viața manuscriselor este pe cât de interesantă pe atât de curioasă. După ani, uneori după secole, ele apar înlinate, ca acele misterioase rîuri subterane necunoscute care, pe alocuri și de la un timp, ies la suprafață.

După aproape jumătate de secol, s-a ivit la lumina zilei manuscrisul panegiricului ce l-a ținut Gala Galaction, în aprilie 1923, la funeraliile rabinului Meir (Moritz) Beck, „un patriarh al rabinilor din România, sacerdote ale evreimii române”. Se află în fondul de manuscrise ale Bibliotecii municipale din Tîrgu-Mureș, achiziționat recent. Unde a stat pînă acum, cum de a ajuns în Transilvania?... Știe numai el!

Gala Galaction era preot misionar al Arhiepiscopiei Bucureștilor — numai de cîteva luni (din septembrie 1922). Cu rabinul M. Beck se cunoștea, de bună seamă, dinainte. S-au întîlnit în coloanele publicațiilor evreiești — *Cuvierul Israelit*, *Mintuirea*, *Egalitatea*, *Revista Israelită* (editată de M. Beck)... și în diverse împrejurări publice, poate și la Universitatea Populară a Uniunii Evreilor Pămînteni. Gala Galaction avea toată admirația pentru marele dascăl care era rabinul M. Beck. L-a elogiat cu virtuțile sufletești, etice și intelectuale ce-i îndreptăcesc renumele de „drept și învățător al lui Israel”.

Devotatul prieten Gala Galaction se dovedește bun cunosător al Talmudului. Și-a început necrologul cu un text din Talmud: „*Lacrimile ce se varsă la moartea unui drept sînt numărate și sînt strînse în visteria milostivilor dumnezeiești*”.

Comentează că stihul talmudic cuprinde înțelepciune și învățătură deosebită. Căci la moartea unui drept sînt mai aproape de Dumnezeu de cît oricînd și lacrimile ce se varsă sporesc comorile îndurării eterne.

Observă că dacă viața unui drept este o binecuvîntare pe pămînt și prilej de multe binecuvîntări, moartea lui este totdeauna prilej de adîncire sufletească și de edificare.

Prin viața lui, prin virtuțile lui, prin fermitea-i morală, prin vitejia-i în adversități, cel drept ne-a dat cît a trăit mereu pildă, mereu predică.

Tot el, cel drept, are la moartea lui prilejul incomparabil să ne smulgă încă o dată din gîndurile mediocre, din durerile vulgare, din deșertăciunile curente, și să ne înalțe, în zbor impetuos pînă la porțile de aur care le încununază eterna auroră și cîntările serafimilor.

Ilustrează cu o istorioară despre un dialog dintre Hilel și ucenicii lui. La ultimul rîmăș bun, învățatul evreu a spus elevilor săi:

— „Mă duc să fac cele de cuviință pentru musafirul meu”

— „Așa dar, ziseră ucenicii, tu ai acasă un musafir...”

— „Nu este, oare, sufletul musafirul trupului?”, a explicat dascălul. Azi este aici; miine este în cer!”

A mai amintit venerabilului prieten, care a trăit și a închis ochii în mijlocul foliantelor sacre, și un loc în Talmudul Sanhedrin.

— „O nebulinos, zicra un păgîn către rabi ben Pesisa, o nebulion! voi credeți că, odată și odată, cei morți se vor întoarce iar în viață?... Ce straniu! Cel viu moare! Și cel mort o să trăiască iarăși? Este oare cu puțință?”

— „Nebuni sînteți voi!” — răspuse Gabiha ben Pesisa — voi care nu credeți că morții pot din nou să fie vii! Cugetă numai: Unul care

ieri nu era de loc, privește: este azi!. Atunci cum nu va fi iarăși acela care a mai fost odată?”

Cu explicația pro domo a prezenței sale, a unui teolog și preot creștin, la funeraliile unui rabin evreu, Gala Galaction relevă și stăruie asupra legăturilor indivizibile dintre Vechiul și Noul Testament, dintre iudaism și creștinism, și a repercursiunilor acestora asupra relațiilor dintre creștini și evrei. Din sînul munților Carmel și Liban — arată teologul creștin —, de două mii de ani încoace revelația primară, monoteismul, perenitatea sufletească, răsplata dreptilor... ne adapă pe toți, deopotrivă asigură deasupra capetelor noastre, Ființa Voința și Providența Dumnezeiască.

Se cunoaște că teologul creștin și scriitorul democrat progresist Gala Galaction a făcut din obișia comună și din unitatea biblică dintre iudaism și creștinism argument suveran împotriva antisemitismului religios și a legitimat biblic și teologic relațiile obligatorii de bună înțelegere și prietenie dintre creștini și evrei în primul rînd, dintre toate cultele religioase-ecumenismul activ actual.

Prezența și cuvîntul preotului creștin Gala Galaction la scrierul rabinului Meir Beck au valoare și semnificație de document ecumenist.

Ca un ecou peste ani, urmașul rabinului M. Beck, Eminența Sa șef rabinul dr. Moses Rosen a vorbit la pogribania preotului creștin Gala Galaction (martie 1961), declarîndu-l „părintele sufletesc al nostru al tuturor”. La 10 ani de la moarte, i-a aprins o menoră sufletească. L-a numărat de fidelul prieten al lui Israel „drept între drepti” — *Hasidei umot haolam*, exemplul și precursor ecumenist. Numele său a devenit sinonim cu iubirea de oameni și de frumos, cu generozitatea și înțelegerea între oameni, fără deosebire de neam sau credință. E ceea ce, cu un termen devenit curent, înțelegem prin noțiunea de ecumenism, pe care părintele Gala Galaction a intruchipat-o în mod așt de strălucit în această țară”

PREOT GH. CUNESCU

Studii de iudaistică

La al treilea simpozion al „Asociației de studii orientale” ținut la Iași, s-au prezentat 28 de comunicări, printre care și cîteva din domeniul iudaic.

Iată cîteva titluri: „Gramatica ebraică a lui Isidor Onciu” de prof. dr. N. Neaga, „Cîteva știri ebraice privind comerțul Moldovei” de I. Kara, „Esenienii și apariția creștinismului” de Martin Bodinger, „Motive orientale în poezia lui Eminescu” de dr. Mircea Angheliescu și „Onomastica orientală în Dacia romană” de S. Sanie.

AFORISME TALMUDICE

Dumnezeu răsplătește orice faptă a omului, chiar și un cuvînt frumos pe care acesta îl rostește.

Urechile acului nu sînt prea strîmte pentru doi oameni care se iubesc, dar lumea toată e neîncăpătoare pentru doi oameni care se urăsc.

Omul poate alerga cît îl țin puterile și să zboare cît îl ține mintea.

Un înțelept este mai presus decît un rege: căci un înțelept care a murit nu poate fi înlocuit, pe cînd oricine poate înlocui pe un rege mort.

Să te îndepărtezi nu numai de ce e urît, dar și de ceea ce are vreo asemănare cu el.

Omul vine pe lume cu pumnii strînși, de parcă ar spune: „Totul va fi al meu!” și e îngropat cu palmele întinse, ca și cum ar spune: „Iată, n-am luat nimic cu mine!”

Dacă nevasta ți-e mică de stat, apleacă-te și vorbește-i la ureche.

Nume evreiești în perioada talmudică

Multe din numele ce se întîlnesc în Talmud sînt de origine grecească. Deși oamenii evlavioși aveau rezerve față de adoptarea unor nume străine, totuși au existat împrejurări cînd chiar și ei le-au îmbrățișat. Astfel tradiția ne spune că marele preot Simon a comunicat lui Alexandru cel Mare că toți copiii care se vor naște în familia de preoți în anul care a urmat vizitei sale la Ierusalim, vor fi numiți Alexander.

În perioada helenistă, cînd cele două culturi s-au întîlnit și au coexistat pașnic, se răspîndise practica traducerii numelor ebraice în corespondentul lor grecesc. Așa de pildă Tobi a devenit Ariston; Zarak—Justus; Jedida—Philo; Haam—Zosimus.

Alte nume provin din arameică; acestea se caracterizează prin terminația *a* sau *ai*: Abba, Huna, Papa. În această perioadă, chiar și unele nume biblice au suferit modificări în acest sens. De pildă: Hanania s-a transformat în Hanina; Abijah în Abuia.

Cam în acea epocă apare și tendința de a se da nume duble sau compuse ca Sara-Miriam, Iohan-an-Iosef, Mahal-el-Juda. Un nume compus a purtat fiul

lui Ieșaiahu: Șear-Iașuv (restul trebuie înapoiat). Multe nume compuse se referă la Dumnezeu și se caracterizează prin faptul că începe cu *Io* și se termină cu *iah*: Iozar sau Ioazar (Dumnezeu a ajutat); Elnatan sau Ionatan (Dumnezeu dă); Barahel, Berehia (Dumnezeu binecuvîntază); Uziel, Azazia (Dumnezeu e puternic); Zeharia (Dumnezeu își amintește); Iezozadak (Dumnezeu e drept); Mihail (Dumnezeu e incomparabil); Ahihud (părintele meu slăvit).

Cînd evreii se răspîndiră în țările din jurul Mediteranei, începură să-și aleagă nume și din alte limbi, avînd însă toate o înrudire cu nume biblice.

Obicejul de a da fiului, de regulă primului născut, numele bunicului s-a răspîndit apoi în țările Europei. Bunicul lui Maimonide, de pildă, se numea Iosef ben Isaac ben Iosef ben Obadiah ben Solomon ben Obadiah.

Anumite nume au devenit caracteristice unei zone geografice date, Iafet și Caleb au fost nume des întîlnite printre evreii din Grecia; Kalonymus printre cei din sudul Italiei, Seșet și Joab la Roma, Sinai și Pesah în Germania.

Un gaon modern

Sub auspiciile Institutului „Weizmann” din Rehavot se desfășoară cercetări în vederea construirii unei mașini electronice menite a fi utilizată la clasificarea imensului material talmudic.

Acum cîteva ani, institutul a fost solicitat a compila tot ce s-a scris în domeniul Halabei (legiuirea religioasă mozaică) în timpul perioadei gaonimilor. S-au adunat aproape 500 000 hotărîri.

Ulterior, calculîndu-se că pentru a înregistra tot materialul este nevoie de 150 de ani, dr. Aviezer Frenkel, unul din matematicienii institutului, a propus să se apeleze la un „gaon” modern — computerul. Introducerea tuturor hotărîrilor în ordinator va dura 10 ani, dar după aceea, oricine va dori să cunoască un precedent din Halaba la un caz, îl va găsi în cîteva secunde, cu ajutorul ordinatorului.

TELEGRAMA DE CONDOLEANȚĂ

În ziua de 7 dec. a. c. a încetat din viață la Cluj dr. Kiss Elek, episcopul Bisericii unitare din Republica Socialistă România. În această tristă împrejurare, Eminența sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a adresat următoarea telegramă de condoleanțe:

CONSISTORIUL BISERICII UNITARE

Cluj

În numele Federației Comunităților Evreiești Mozaice, al clerului și credincioșilor noștri, precum și în numele meu personal, vă exprim sincere condoleanțe la înțetarea din viață a episcopului Kiss Elek, șeful cultului unitarian din Republica Socialistă România.

De aproape un sfert de veac am colaborat cu defunctul în diverse foruri interconfesionale și am prețuit și respectat distinsa sa personalitate. A slujit cu credință și devotament biserica, patria și sfînta cauză a păcii. Fie-i amintirea binecuvîntată!

DR. MOSES ROSEN

Șef rabinul cultului mozaic președintele Federației Comunităților Evreiești Mozaice din Republica Socialistă România.

Către cititori,

Reînnoiti-vă abonamentul pe anul 1972, spre a vă asigura primirea în continuare a revistei la domiciliu.

Costul abonamentului este de:

24 lei pe 12 luni;
12 lei pe 6 luni.

Plata se face la casieria F.G.E.M. din str. Sf. Vineri nr. 9 sau prin mandat poștal, pe adresa: F.G.E.M., str. Sf. Vineri nr. 9, cont B.N.R. 49.8.01.000, Sector 4, București.

Sărbătorirea revistei noastre

Se bucură alfabetul

„Revista cultului mozaic” a împlinit 15 ani de apariție. 15 ani de muncă pe ogorul credinței, al explicării învățăturii sfinte, 15 ani de sădire și îngrijire a florilor spirituale din ceea ce talmudul numește *Pardes* — grădina sublimă a iudaismului.

În acest răstimp, revista noastră și-a creat prieteni statornici și devotați atît în rîndurile obștei evreiești din țară, cît și în sinul comunităților de peste hotare, fiind citită cu luare aminte și viu interes. Expresie concretă a libertății religioase pe care Constituția o garantează tuturor cetățenilor, „Revista cultului mozaic” reflectă imaginea obștei noastre, a credincioșilor evrei — care sînt deopotrivă cetățeni devotați ai României socialiste și totodată păstrători ai credinței și tradiției lor străvechi.

Pentru a marca acest eveniment sărbătoresc, Federația Comunităților Evreiești Mozaice din Republica Socialistă România a oferit în seara zilei de 9 decembrie 1971, o recepție, în saloanele restaurantului ritual din strada Popa Soare 18. Au luat parte conducătorii Federației și ai Comunității Evreilor-Mozaică din București, în frunte cu Eminența Sa d. șef rabin și d-na dr. Rosen; colaboratori ai redacției, scriitori, ziariști, tipografi.

Sărbătorirea a constituit încă un prilej de a scoate în evidență relațiile de sinceră prietenie, stimă reciprocă și prețuire care există între toate cultele din țară. Căci celelalte culte au ținut să participe la sărbătorirea noastră prin reprezentanți eminenți: Prea Fericitul Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a fost reprezentat de vicarul Mitropoliei Ungro-Vlahiei, preot *Alexandru Ionescu*; cultul romano-catolic a fost reprezentat de către Monseniurul *Francisc Augustin*, conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice de București; Biserica Evanghelică, de către prim-preot *Günther Ambrosi*; Episcopia armeană gregoriană, de către arhimandritul *Mitrofor Zareh Baronian*, secretar episcopal.

Din partea Departamentului Cultelor a fost de față d. director *Ion Lungeanu*. Masa s-a desfășurat într-o atmosferă tradițională. Prim-cantorii *Harnic*, de la templul coral și *Jucovschi*, de la Sinagoga Mare au intonat cîntece religioase.

Dl. *Victor Rusu*, prim-redactor al revistei, a exprimat distinșilor oaspeți grațitudinea că au dat curs invitației, ceea ce reprezintă mai mult decît un act de curtoazie și anume o expresie a interesului și simpatiei cu care urmăresc activitatea revistei. În condițiile istorice de azi, „Revista cultului mozaic” continuă o lungă tradiție a presei și culturii evreiești, care s-au dezvoltat pe aceste meleaguri ospitaliere. D-sa a adresat un respectuos omagiu Eminenței Sale d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*, spi-

ritul rector, conducătorul și îndrumătorul de zi de zi al revistei, mulțumiri conducerii Federației, colaboratorilor redacționali și tehnici ai redacției.

Dl. director *Ion Lungeanu* a luat cuvîntul în numele Departamentului Cultelor, aducînd jelicîtări conducerii cultului mozaic pentru evenimentul pe care-l sărbătorim.

Printre altele, domnia-sa a spus că își exprimă satisfacția „pentru modul cum a înțeles și a știut Revista cultului mozaic să fie nu numai un propagator și cultivator al problemelor religioase ale cultului Dv. dar și un prilej permanent de orientare socială și cetățenească a cititorilor în problemele majore ale vieții cotidiene, un buletin care știind să imbine armonios cele două elemente s-a făcut căutat de către personalul cultului Dv. și chiar de către persoane din afara lui.

De fapt, acestea sînt prilejuri în care Dv. vă puteți bucura de propriile rezultate, de propria Dv. atitudine în orientarea Dv. generală, atît ca persoane de cult, cît și ca cetățeni ai unui stat socialist, care-și desfășoară întreaga sa activitate pe baza celor mai înalte și corecte principii de egalitate socială și națională, de etică și echitate socială, de umanitate și de respect pentru tot ceea ce este nou și merit să asigure un viitor cît mai fericit întregului popor.”

În continuare, după ce a scos în evidență meritele D-lui șef rabin cu privire la felul cum se prezintă Revista cultului mozaic, d-sa a spus că „Departamentul Cultelor este convins că și pe viitor revista D-v. va fi același buletin complex, multilateral, al activității Dv., va fi întotdeauna un mijloc de transmitere, pînă la cel mai îndepărtat cleric sau credincios, a mesajului de viață liberă, de prosperitate, de omenie și de pace”.

În numele Prea Fericitului Patriarh Justinian, al slujitorilor și a credincioșilor Bisericii ortodoxe române, preotul *Alexandru Ionescu* a adresat un măcător cuvînt de salut. Prea Cucernicul a scos în evidență legăturile sincere de stimă, prețuire reciprocă și prietenie care există în prezent între toate cultele, clerici și credincioși. De cultul mozaic și credincioșii săi — a spus d-sa — ne leagă originea comună a credinței, Biblia, sfîntă deopotrivă pentru toți, iubirea de Dumnezeu și de această țară, în plin progres.

Prea Cucernicul a ținut să arate că „Revista cultului mozaic” este citită cu interes și de către preoți ai Bisericii ortodoxe, care găsesc în paginile ei prezentări interesante de explicare a Bibliei.

În același spirit ecumenist a vorbit Monseniurul *Francisc Augustin*. Regimul socialist — a spus d-sa — ne-a făcut marele serviciu de a ne conduce

pe un drum nou, de apropiere și frățietate între culte și credincioși. În trecut nu a fost așa; în trecut am trăit dezbinăți, căci regimurile din trecut erau interesate să ațite vrajba și ura între cetățeni, folosindu-se pentru aceasta de motive rasiale, religioase, naționale etc. Azi toate acestea au dispărut pentru totdeauna și trăim cu toții în frățietate, respectîndu-ne și iubindu-ne unii pe alții. Să mergem și de aici înainte pe acest drum! — cu acest îndemn și-a încheiat Monseniurul toastul.

În numele episcopiei armenice din România, arhimandritul *Mitrofor Zareh Baronian* a felicitat conducerea Federației și a revistei. D-sa a evocat legăturile prietenești îndelungate care există între Patriarhul Vasken al Armeniei, conducătorul suprem al Bisericii armenice și Eminența Sa d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*. Mai departe a scos în evidență similitudinea de destin dintre armeni și evrei — și unii și alții victime în trecut ale intoleranței și urei din partea unor imperii.

Cu atît mai mare este dragostea și atașamentul pe care membrii acestor comunități, alături de toți fiii țării, le poartă României socialiste, care asigură drepturi și libertăți depline tuturor cetățenilor fără deosebire de naționalitate, rasă sau credință religioasă.

Tuturor le-a răspuns Eminența Sa d. Șef rabin dr. *Moses Rosen*, care a rostit un cuvînt plin de dragoste și de înțelepciunea Torei. Fragmente din această cuvîntare publicăm în pagina I-a a acestui număr.

Sărbătoarea s-a încheiat într-o atmosferă de emoție și elevație.

A fost într-adevăr o sărbătoare pentru revista noastră, o sărbătoare a slovelor sfinte, o sărbătoare a obștei întregi.

IMPRESII DESPRE T.E.S.

Ziarul în limba idiș „Folks-Stime” de la Varșovia a publicat un amplu articol al regisorului *Iacob Rottbaum* despre Teatrul evreiesc de stat din București. Cunoscutul om de teatru, care a revăzut ansamblul bucureștean după o întrerupere de 15 ani, subliniază progresele evidente pe care acesta le-a făcut în acest răstimp.

(Urmare din pag. I-a)

colaborare și caldă prietenie, să transmită Prea Fericitului Patriarh Justinian încredințarea profundei noastre venerații și a nemărginitei noastre admirații. Cu dragoste frățească, Prea Fericirea Sa face să demonească adevăratul spirit ecumenic între slujitorii tuturor cultelor din România. Îi dorim deplină sănătate și puteri sporite de muncă pe ogorul credinței în Dumnezeu, dragostei de patrie și al apărării păcii între popoare.

DAVAR: CUVINT ȘI FAPTA

După ce a mulțumit celorlalți reprezentanți ai cultelor pentru participare, Eminența Sa a spus:

La această sărbătoare a cuvîntului am făcut în seara aceasta cam multă filologie, ebraică. Tentația este însă prea mare ca să mă pot stăpîni să mă adaug ceva. Flexiunile limbii sfinte, regulile ei gramaticale, intrudirile de noțiuni, exprimate prin familii de cuvinte-simbure, exprimă o întreagă etică, o concepție despre viață.

Davar înseamnă, în limba ebraică cuvînt, dar în același timp și faptă. Sfîntenia cuvîntului este fapta în care el se transformă, iar fapta este înobilată prin meșteșugul minuirii cuvîntului. Nu este cu puțință o mai plastică exprimare a interferenței dintre spirit și materie, între abstract și concret pe care o înfățișează visele lui Iosef, eterna aspirație a iudaismului, decît în această dublă talmăcire a aceluiași cuvînt davar.

Această întrepîtrundere între activitatea noastră în sinagogile noastre, în Talmud-Tora, în instituțiile noastre religioase de asistență, în tot ceea ce muncește pe ogorul obștilor noastre și revista aceasta, face ca sărbătorirea de azi să nu fie numai a revistei, ci și a întregii Federații de Comunități Evreiești Mozaice, a tuturor instituțiilor ei.

Nu mai știu exact care e cauza și care e efectul. Cuvîntul sau fapta? A influențat, oare, munca comunităților asupra revistei, care a ogîndit-o în colanțele ei? Sau a exercitat un rol precumpănitor în strădania colaboratorilor noștri această publicație, care s-a primit să reprezinte mereu sinteza, esența, iudaică în slujba căreia se află acei care muncesc alături de noi?

Se cuvîne, deci, să aducem un călduros omagiu colectivului redacțional în frunte cu prim-redactorul *Victor Rusu*, care, așa cum am spus-o la început, oficiază un serviciu de cult la fiice număr nou al revistei, implineste cu dragoste, elan și abnegație o sfîntă slujbă a scrisului evreiesc.

Stau la această masă prietenii din tipografie, zetarii care minuiesc această literă a alfabetului, pe care îi simțim că ne ajută, cu suflul și înțelegeri. Le mulțumim în numele acestor litere, atît de vechi și atît de noi, ale atîtor cuvinte frumoase care s-au transformat în tot atîtea fapte generoase și nobile.

Vouă tuturor, iubii conducători și funcționari ai Federației Comunităților Evreiești-Mozaice, vouă distinși „sofrim” slujitori ai cuvîntului scris, care ne cinstiți paginile cu rodul minții și sufletului nostru, vă transmit recunoștința și vă solicit continuata binecuvîntată în strădanile noastre.

Iar revista noastră, scumpei noastre reviste, îi urăm să conjuge mai departe verbul a scrie, a număra cuvintele, a povesti trecutul, a zugrăvi viitorul. Îi dorim să depene ani mulți firul vieții de cult, de la o literă la cealaltă, să oglindească realități tot mai fericite în patria noastră scumpă, Republica Socialistă Română, în comunitățile noastre sfinte de aici și de pretutindeni, în întreg poporul lui Israel. Amen!

Aspect de la sărbătorirea revistei noastre — București, 9 decembrie 1971.

Hanuca 5732 în obștea noastră

FRAGMENTE

de Eminentă Sa d. Șef

(Continuare din pag. 1-a)

novarea băii rituale, buna organizare a restaurantului ritual, la care mănâncă zilnic cca 100 persoane etc. Ca în toate comunitățile vizitate, s-au făcut auzite și la Botoșani cele mai călduroase cuvinte de recunoștință pentru acțiunea de asistență organizată din inițiativa și sub îndrumarea nemijlocită a d-lui Șef rabin.

Prima lumină de Hanuca a fost aprinsă, pe rând, de cursanții de la Talmud Toră: Bernard Goldenberg, Gustav Finkel, Arthur Fichman, Bernard Geambașu, Ad Buium, Ei au intonat în chip minunat imnurile și rugăciunile tradiționale, dovădind și prin aceasta că la cursurile de Talmud Toră (sub îndrumarea d-lui haham Strul Moscoviici) își însușesc cunoștințele religioase trebuătoare.

O oră mai târziu, Eminentă Sa și persoanele ce l-au însoțit în această călătorie au asistat la ceremonia aprinderii luminării întâia la Dorohoi. Această comunitate este păstorită de d. rabin Wasserman, care asigură toate cerințele rituale — oficierea rugăciunilor, tăierea, învățarea Torei etc. În fruntea comunității se află oameni de inițiativă (președinte: Iancu Reichbach; secretar: harnicul și imosul Elias Rohrlisch). Roadele străduințelor lor sînt evidente. Restaurantul ritual asigură zilnic masa tuturor celor doritori; 30 de coreligionari primesc zilnic prînzul la domiciliu. O realizare remarcabilă, din ultimul an, este căminul de bătrîni, care asigură condiții excelente, într-un cadru tradițional, pensionarilor săi. Eminentă Sa a ținut să viziteze căminul, să stea de vorbă cu oamenii, întredîndu-se de sănătatea și nevoile fiecăruia. Cu toții au mulțumit din adîncul inimii pentru condițiile excelente ce li s-au creat.

A DOUA LUMINARE DE HANUCA: FĂLTICENI ȘI P. NEAMȚ

Luni 13 decembrie 1971, prima zi de Hanuca 5732, la Fălticeni. Orașul în care a păstorit obștea mulți ani gaonul-rabin Avram Arie Rosen, orașul copilăriei și tineretii Eminentei Sale d-lui Șef rabin. Revederea cu oamenii și locurile atât de cunoscute a fost emoționantă în simplitatea ei profund umană. Bătrîni obștești își amintesc de vremurile trecute, vorbește cu pioasă venerație de părintele și învățătorul Eminentei Sale, de marile tradiții ale acestei vechi familii rabinice. Despre toate acestea, ca și despre sensul și frumusețea sărbătorii de Hanuca au vorbit, la masa de prînz oferită de conducerea comunității, d-nii dr. Friedman, venerabilul Haim Haberdamm (89 de ani), prim-rabin I. M. Marilus.

Tuturor le-a răspuns, vădit mișcat, d. Șef rabin, mărturisind că fiecare loșor, fiecare om din orașul natal i-au trezit profunde rezonanțe sufletești.

La Fălticeni se află una din cele mai impunătoare sinagogi din țară, operă arhitectonică deosebită, atât ca exterior cît și ca interior. Aici, în prezența și cu participarea aproape a întregii obști, a avut loc ceremonia aprinderii celei de a doua luminări de Hanuca.

În numele obștei, d. Milu Schwartz a rostit un călduros cuvînt de omagiu și de bun venit. Dl. Emil Șechter, și d-sa un fiu al acestui oraș, a prezentat o succintă informare despre activitatea Federației.

De pe același amvon de la care și-a rostit predicile înțelepte părintele d-sale, a rostit predică de Hanuca 5732 Eminentă Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen. Audiindu-i cu nesăț cuvintele, fiecare dintre cei de față a avut sentimentul că ia parte la un eveniment deosebit, cu adevîr semnificați.

Tîrziu, în orele serii, Eminentă Sa și persoanele ce l-au însoțit au sosit la Piatra Neamț, frumosul oraș de la poalele munților. Cu ceasuri înainte, coreligionarii de aici au umplut templul Leipziger, dornici să ia parte la sărbătorirea de Hanuca și să-l asculte pe d. Șef rabin.

Cuvîntul de bun venit a fost rostit de d. Leon Haimovici, președintele comunității.

A urmat ceremonia aprinderii luminărilor și predică Eminentei Sale. Domnia-sa a evocat tradiția acestei sfinte comunități, de care se leagă numele lui Baal Sem Tov, unde au existat, în secolele trecute numeroși adepți ai curentului religios Habad. Orașul în care a fost cultivată limba și literatura ebraică.

După ceremonie, conducerea comunității a oferit o masă, care s-a desfășurat într-o atmosferă de pioasă însuflețire. Pînă tîrziu au răsunat cuvintele înțelepte de comentare a Torei și cîntece religioase hasidice, vîndî și prin aceasta că creația generațiilor precedente nu s-a irosit. Pentru toate acestea, Eminentă Sa a felicitat călduros pe comenși și conducerea comunității.

Dimineața, a fost vizitată vechea sinagogă de lemn din oraș, edificiu unic în felul său în țară. A fost vizitat de asemenea, cimitirul mozaic. Eminentă Sa apreciind în mod deosebit grija cu care sînt păstrate și îngrijite aici mormintele

A TREIA LUMINARE: ROMAN, BACĂU

La Roman, serbarea de Hanuca a avut loc în sinagogă din strada Bradului. Luminările au fost aprinse de către Dorel Polack. El a intonat

rugăciunea, acompaniat de corul cursului de Talmud Toră. Cuvîntul de bun venit a fost rostit de către d. av. Iosub Segal, președintele comunității și de către M. Soifer, în numele cursanților.

În acest oraș a avut loc, de asemenea, o solemnitate prilejuită de împlinirea unui secol de la construirea sinagogii Rintzler din strada 1 Mai. Istoria acestui sfînt lăcaș a fost evocată de către d. Sulim Solomon, efor.

Eminentă Sa și-a exprimat bucuria de a fi avut prilejul să ia parte la această aniversare, insistînd asupra tradițiilor istorice ale obștei din Roman, ca și a comunităților evreiești din Moldova.

A urmat un prînz, la care au luat parte conducătorii comunității, clerici, efori de sinagogi.

Seara, d. Șef rabin a asistat la serbarea de Hanuca de la Bacău. Aici, luminările au fost aprinse de către cursantul Adrian Katz. Cuvîntul de salut din partea obștei a fost rostit de d. Matias Hausslater, președintele comunității.

După terminarea ceremoniei, a avut loc o masă tradițională.

A PATRA LUMINARE: GALAȚI, BRAILA

Cea de-a patra zi de Hanuca 5732 Eminentă Sa a petrecut-o printre credincioșii mozaici din orașele din ținutul Galați și Brăila. Aceeși primire însuflețită, aceeași atmosferă de dragoste frățească.

Ceremonialul aprinderii luminărilor a avut loc la Galați în după amiaza zilei, la Sinagoga Mare. Rugăciunea a fost rostită de către cursantul Ligi Schwartz. Despre semnificația zilei a vorbit Grația Graf. Au rostit, de asemenea, cuvinte de căldă prețuire, d-nii rabin Șmil L. Bunaru și Iosif Rabinovici, secretarul comunității gălățene.

Asistența a urmărit apoi cu cea mai mare luare aminte predică Eminentei Sale d. Șef rabin.

Conducerea comunității a oferit un prînz în onoarea oaspetilor.

La Brăila, cele patru luminăre de Hanuca au fost aprinse de către Pinu David, Președintele comunității, d. Haim Leibovici, a rostit cuvîntul de bun venit, după care a urmat predică d-lui Șef rabin.

A ȘASEA ȘI A ȘAPTEA LUMINARE: BUCUREȘTI

Hanuca 5732 a fost celebrată cu deosebită pietate de către cea mai mare comunitate evreiască din țară. În holul Federației Comunităților Evreiești Mozaice a fost plasată o menora uriașă, în care, timp de opt zile, a fost aprinsă cîte o flăcără în plus. Lumini de Hanuca s-au aprins în casele credincioșilor, în cele 19 temple și sinagogi.

În seara de vineri 17 decembrie, Federația Comunităților Evreiești Mozaice a organizat, în sălile restaurantului ritual din strada Popa Soare, un Oneg Sabat (masă de Sabat) pentru cei ce urmează cursurile de Talmud Toră. Au participat Eminentă Sa d. Șef rabin și d-nii dr. Rosen; conducători ai Federației și Comunității evreilor mozaici din București, președinți de temple și sinagogi.

A fost o seară de autentică tradiție evreiască. Corul cursurilor de Talmud Toră, sub conducerea maestrului Haim Schwartzman a executat frumoasele cîntece care premăuresc credința și faptele drept-credinciosului mare-preot Matitahu și a celor cinci rîi ai săi. Cursanții au citit în original din Cărțile Macabeilor, vîndînd progressele ce le-au făcut în învățarea limbii ebraice și a studiului biblic. Ei au fost felicitați călduros de către Eminentă Sa, care în această seară a dezvoltat tema: „Conținut și formă în iudaism”.

După serviciul divin de simbătă dimineața, conducerea templului coral a oferit un kiduş, în cadrul căruia d. Șef rabin dr. Moses Rosen și d. prim-rabin I. M. Marilus au rostit Dvarei Toră, cuvinte înțelepte din învățătură străbună.

După amiaza, le cercul de studii talmudice Hevra Sas, d. prim-rabin I. M. Marilus a ținut o prelegere despre sărbătorirea de Hanuca în lumina Talmudului.

La orele 18 a început la templul coral serbarea de Hanuca pentru credincioșii din București.

Prim-cantorul W. Harnic a aprins șapte lumini ale menorei, intonînd, acompaniat de corul templului (dirijor maestrul A. Schwartz) rugăciunea de binecuvîntare.

Corul cursurilor de Talmud Toră a executat un bogat program de imnuri religioase și cîntece tradiționale de Hanuca. Eminentă Sa a împărțit apoi Hanuca-ghel celor mai tineri membri ai obștei bucureștene, așa cum a făcut, de altfel, în toate comunitățile pe care le-a vizitat.

În predică pe care a rostit-o în această seară festivă de pe amvonul templului coral, d-sa a dezvoltat tema: „Hanuca în perspectiva istoriei biblice”.

FINAL DE SĂRBĂTOARE: ORADEA, ARAD, TIMIȘOARA

Ziua a șaptea și seara a opta de Hanuca (Zot Hanuca) au fost ale comunităților din vestul țării. Enoriașii acestor comunități ca și a celor din localitățile vecine veniți să prăznuiască laolaltă sărbătorirea — au făcut o primire mișcătoare păstorului nostru spiritual.

La Oradea, întreaga conducere a comunității și un grup numeros de enoriași l-au așteptat pe d. Șef rabin la gară, adresîndu-i tradiționala urare de Baruh Haba! La intrarea în sinagogă Hevra Sas, unde s-a desfășurat serbarea, corul cursului de Talmud Toră, dirijat de d-nii A. Iungreis și I. Adler au intonat aceeași urare.

În această dimineață, aproape toți membrii comunității din Oradea se aflau în sinagogă. Erau, de asemenea, prezenți coreligionari din alte părți.

Dl. Matei Blau, președintele comunității din Oradea, a salutat pe d. Șef rabin și pe ceilalți oaspeți. Au mai luat cuvîntul d-nii: dr. Ernest Fried, prim-rabin dr. Ernest Neuman — Timișoara și Emil Șechter.

Eminentă Sa a rostit predică „Miracolul supraviețuirii noastre”. Cuvintele Eminentei Sale au fost ascultate într-o tăcere impresionantă de către toți cei prezenți, în marea majoritate ei înșiși supraviețuitori ai Auschwitz-ului. De aceea au răsunat atât de emoționant cuvintele acestei predică... „Viețare dintre aceste sfînte comunități din nord-vestul țării, fiecare dintre voi — iubii frați și surori — reprezintă un miracol, miracolul supraviețuirii noastre. Să mulțumim lui Dumnezeu și să exprimăm recunoștință regelui acestei țări care ne-a salvat de la moarte; și ne-a dat posibilitatea să ne refacem căminele pustiite de urgia războiului și a fascismului”.

A urmat o masă sărbătorească, în cadrul căreia corul pregătit de d-na Ghina Rubinger și d. I. Adler, a executat cîntece religioase iar cursanții de la Talmud Toră au recitat texte inspirate de această sărbătoare.

La Arad serbarea a avut loc în impresionantul templu neolog, vechi de aproape 200 de ani.

La sosirea la sediul comunității, Eminentă Sa a fost întâmpinat de frunțașii ei, în frunte cu d. Zoltan Jacobovici, președinte și rabin B. Lerner. În cuvîntul de bun venit, d. Alexandru Amigo, adresîndu-se Eminentei Sale, a spus: „Dacă ne bucurăm de sărbătorile noastre tradiționale, cu atât mai mult ne bucurăm azi, că ai venit printre noi de sărbătorirea luminii. Sîntem siguri că și luminile de Hanuca vor străluci azi mai puternice... Ceremonia aprinderii luminărilor a fost oficiată de cursantul Rene Schaffer.

Și aici festivitatea, care s-a încheiat cu predică d-lui Șef rabin, a decurs într-o atmosferă caldă.

...A sosit și seara de Zot Hanuca, apogeeul sărbătorii, cînd sînt aprinse toate cele opt lumini ale menorei. Ele răspunde lumina lor sfîntă în templul din Timișoara-Cetate, unde un mare număr de credincioși au luat loc în incinta sfîntului lăcaș, la balcoane.

Prim-cantorul acestui templu, d. S. Katz, acompaniat de cor și orgă, oficiază prima rugăciune. Urmează prim-cantorul W. Harnic, acompaniat de corul templului coral din București. Cu multă emoție a ascultat corul cursanților de Talmud Toră din oraș.

În cuvînt mișcătoare d. prim-rabin Ernest Neuman dă glas simțimentelor enoriașilor timișoreni, care trăiesc azi o dublă sărbătoare: Zot Hanuca și faptul de a-l avea în mijlocul lor pe păstorul spiritual al obștei evreiești din țară.

În predică pe care a rostit-o apoi, d. Șef rabin dr. Moses Rosen a tratat despre semnificația celei de a opta zi de Hanuca, exprimîndu-și bucuria de a o celebra în mijlocul acestei sfinte comunități, a doua ca mărime (exceptînd Bucureștii). D-sa a elogiat această obște, conducerea ei, în frunte cu d. Bruno Brauch, pe d. prim-rabin Ernest Neuman, pe care l-a felicitat călduros cu prilejul împlinirii a 30 de ani de pastorie.

Conducerea comunității a oferit apoi o masă la care au luat parte frunțașii obștei, clerici, intelectuali de vază, cursanții de la Talmud Toră.

În cursul mesei au executat melodii sărbătorești d. Gheza Klein, cantor la templul din cartierul Fabrica, acompaniat la orgă de d. Leon Freund, d. Valdimir Friedman la vioară. Au rostit toasturi d-nii Bruno Baruch, președintele comunității; Herman Rubinger, haham; Pavel Friedman, Leon Marcus, dr. Marton Zoltan, dr. Gigi Radkov, d-ra Noemi Leibovici, Eugen Benedek, Sighi Apter, Ivan Goldberger, Ladislav Biederman, președintele comunității din Lugoj; avocat Victor Balasz, av. Ernest Toma, Pavel Voga, L. Dunajecz, ing. Gh. Klein. Ernest Goldberger. Toți vorbitorii au avut numai cuvinte de laudă pentru activitatea desfășurată pe tărîmul cultului, al asistenței și culturii iudaice de către Federația Comunităților Evreiești Mozaice, sub conducerea nemijlocită a președintelui ei, d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

Ca și în celelalte comunități, și aici coreligionarii și-au exprimat bucuria pentru „minunatul dar de Hanuca” ce le-a fost oferit în acest an și anume volumul „În lumina Torei”.

I. EREV HANUCA ערב חנוכה

Ziua care precede o sărbătoare are o semnificație deosebită pentru noi. Ea pregătește prăznuirea, creează ambianța festivă, implică eforturi și strădanii pentru ca sărbătorirea să poată sosi.

מי שערב כשה, יאלכ בשבת
Numai cine se ostenește în ajurul Săbătilui, are ce minca în Sabat (Talmud Avoda Zara 3), ne învață înțelepții noștri. Fără sacrificii, fără trudă, fără Erev Hanuca nu e cu putință Hanuca.

Jertfele noastre fără de număr au pregătit „sărbătorirea înnoirii”. Fără martiriul lor, fără lupta lor, fără suferințele lor nu am fi putut trăi ziua cea mare.

עיר ההרנה
În această mult încercată comunitate a Iașilor, am venit să aprindem Menora de Erev Hanuca, căci aici această prefață tragică a sărbătorii cată a fi evocată cu pioșenie și evlavie.

(Iași — Sinagoga Mare
12 decembrie — Erev Hanuca)

II. „SINAGOGA ÎNALȚĂ”

יו הויכע שול

Plin de țîlc e numele lăcașului sfînt în care ne găsim și care împlinește aproape un veac și jumătate. În această obște a Botoșanilor, în care alături de țirgovești români, străbunicii voștri au trudit pentru creșterea acestui țîrg, au aprins o Menora cu o uriașă forță de lumină în sus, cit mai sus. „Dj. Hoiha Șil”, înaltă e sinagoga ca și expansiunea spiritului iudaic a rămas numai verticală, spărgînd bolta sinagogii și pătrunzînd înspre sterele cerești.

Acesta e de altfel și itinerarul flăcării care se înalță mereu, cu înălțimea Spiritului, idealul n-are traiectorie orizontală, el cată numai spre înălțimi.

Gaoni veștigi ai gândirii iudaice, scriitori și poeți, cărnători și entuziaști, generații de-a rîndul au aprins aici pe aceste ulițe înguste, luminate de Hanuca. Întru sfîntura memoriei voastre, să împlinim și noi acest minunat gest de continuitate iudaică.

(Botoșani, 12 decembrie 1971 —
prima seară de Hanuca)

III. ÎN NOPTILE CELE MAI LUNGI שרנא כמיהרא סאי איהני

Lumina triumfă în miezul verii. Atunci, în nordul îndepărtat, ea nu cedează nici o clipă întunericului. Mi-a fost dat, acum un deceniu și jumătate, să trăiesc în îndepărtata Laponie explozia de bucurie a „sărbătorii luminii”, atunci cînd oamenii se bucură cu midnightsun cu „soarele de la miezul nopții”.

Dar noi, evreii? În zilele solstițiului de iarnă, atunci cînd beznă stăpînește, în perioada nopților celor mai lungi și a zilelor celor mai mohorâte, la sfîrșit de lună, atunci cînd nici măcar luna nu mai încearcă să năipsească puțin întunericul cu șabete ei raze, atunci, tocmai prăznuim noi חנוכה הוריים „sărbătorirea luminii”.

E ceea ce am și făcut de-a lungul multimilenare noastre istorii. Tocmai atunci cînd întunericul coboară adînc deasupra omeniilor, tocmai cînd tirania, fie că era a lui Antiohus, fie că era a lui Farao, fie că era a lui Hitler, căuta să înăbușe orice licărire, orice elan, orice strădanie spre progres, noi n-am încetat de a „păzi lumina”, noi n-am întrerupt a învăța, a lumina mințile și sufletele noastre.

E mai greu dar e mai frumos să păzești lumina în miez de noapte decît atunci cînd soarele strălucește invingător.

שרנא כמיהרא סאי איהני
„O făclie în plin soare ce ajută ea?” (Talmud Halin 60).

Priviți înapoi spre cărările istoriei noastre și veți găsi cheia destinului poporului Torei în acest sacerdoțiu al ocrotirii luminii în plină beznă.

(Dorohoi, 12 decembrie 1971,
Prima seară de Hanuca)

IV. LOCUL ÎN CARE S-AU RUGAT PĂRINȚII MEI... סקום שהתפללו בו אבותי

Unde sînt lumințele de Hanuca de altă dată? În acest orașel în care o dîră de lumină înceaga ulicioarele, în care אין תורה אין חסד, unde s-au fereastră fără foc sacru de Hanuca; aici, unde s-au înălțat, rugile părinților mei, unde scintila învățăturii celei

DIN PREDICILE ROSTITE

rabin dr. MOSES ROSEN la serbările de Hanuca din acest an

sfinte s-a aprins în suletul meu de copil, aici unde au răsunat acele minunate cântăciori ale textelor sfinte prin graiul veneratului meu tată, fostul vostru păstor sufletesc, aici ne regăsim, după atâtea decenii, într-o seară în care aprindem din nou Menora de Hanuca, în același loc, în această monumentală sinagogă durată de generațiile trecute.

Cîți lipsesc? Cîte Menore s-au stins de atunci? Iar voi, așel שָׁל שֶׁל אָחֵי וְאֵימָתוֹ, "rămășiță de ulei slint", voi cei care mă priviți și vă privesc și ne recunoaștem? Altă dată ne cunoașteam azi ne recunoaștem.

În capitolele biblice ale acestor săptămîni ni se povestește despre recunoașterea dintre Iosif și frații săi. Au trecut ani peste ei. Ultra-julor e necruțător. Plecase un Iosif tină, adolescent, vizitator și înaintea lor se afla acum un chip brăzdat de decenii de încercări. Iosif însă grăiește: הֲנָה עֵינֵי יְרֵאִים וְעֵינֵי אֲהִי בְנֵימִין בִּי, "chiar dacă ochii noștri nu se pot distinge reciproc, graiul nostru (Rași) comentează לְשׁוֹן הַקֹּרֶשׁ, limba cea sfîntă, limba Torci" ne unește și ne face să ne recunoaștem.

E graiul luminiițelor de Hanuca. E graiul Macabeilor, e limba cea minunată a profeților. Voi, cei puțini care ati rămas, îl păziți și-l cultivați în Talmud-Tora. Săvîrșiți prin aceasta adevărata Hanuca. Adevărata înnoire a vieții de altă dată.

(Fălticeni, 13 decembrie 1971) a doua seară de Hanuca

V. RENEGAREA = EXTERMINARE זוּתָ שְׂמֵרָה

Antiohus n-a urmărit nimicirea fizică a evreilor, ci pe cea spirituală. להשכיחם תורתך, "Să ne facă să uităm Tora" מעל וְלֹא עֵבִירִים מעל. "și să ne facă să părăsim legile și voia lui Dumnezeu"; iată ce a urmărit acela căruia propriul său popor i-a schimbat auto-întulatura de Epiphanes (cel strălucitor) în Epimanes (nebului).

Merită a fi subliniat că în limba ebraică (și în idis) un reneget se numește *Meşumat* שְׂמֵרָה. Traducerea exactă a acestui cuvînt este însă "cel exterminat". Pentru noi, niciodată cei ale căror trupuri au fost sîrtecate de săbiu sau mistuite de focurile autoafăierilor sau ale cupatoarelor n-au fost "exterminați". Numai haina lor de lut a pierit; spiritul lor, iudaismul lor trăiește. Cei însă care au reneget, au primit această denumire, care îi etichetează ca "exterminați".

Eroismul Macabeilor a fost eroismul alternativ. Au avut de ales între viața plătită - cu trădare și moartea ca preț al refuzului de a-și lăsa exterminată ființa sufletească. Au ales-o cea din urmă; de aceea lumina lor trăiește și-apururi.

(Piatra Neamț, 13 decembrie 1971) a doua seară de Hanuca

VI. ACUM O SUTĂ DE ANI...

לִפְנֵי כִּמָּה שָׁנָה

Sărbătorii azi centenarul modestei voastre sinagogi. Străbunicii voștri n-au înălțat clădiri monumentale. Erau săraci, își cîștigau cu greu bucată de pîine. Sacagii, cizmarii, croitorii, s-au adunat și au clădit această căsuță, între zidurile căreia s-au înălțat, timp de un veac, rugile generațiilor care s-au perindat. "אֵין מֵעֲרֵבִין שְׂמֵחָה בְּשִׂמְחָה (מֵרִקְ"א) e amesteca două bucurii, două prăznurii a (Talmud Moed Katan 8). Mă gîndesc însă că folosind ziua de Hanuca spre a sărbători și centenarul sinagogii *Rimpler*, nu împlinim decît una și aceeași festivitate de *innoire* הִנּוּחַ הַתּוֹרָה הַכִּתִּיב "innoire a lăcașului". Atunci ca și azi, în timpul lui lehua Hamacabi și într-*al* nostru, casa lui Dumnezeu e casa noastră și cea dinții grijă a sufletelor noastre este permanenta ei innoire.

Pășii într-o două sută de ani de viață a sinagogii voastre, păstrînd în inimii uleiul sfînt al speranței și rostind ca și acum două mii de ani, רִגָּה בְּבֵית חֶמְקֵד רִגָּה, "Reclădește Doamne, casa Ta, curînd, în zilele noastre..."

(Roman, 14 decembrie 1971, a treia seară de Hanuca)

VII. URIAȘUL ȘI EPIGONUL...

יִפְתָּ אֶל לִיפְתָּ

Cea dinții întîlnire dintre Helada și iudaism a fost una de armonioasă sinteză. Alexandru Macedon și Șimon Hatzadic au colaborat și au căutat sinteza celor două culturi. Au dat și

au luat unul de la celălalt. Rab Meir spunea רִמּוֹן מִצָּא, תּוֹכּוֹ אֶלְל וְלִיפְתּוֹ וְרֵק (הַתְּנִיגָה טוֹ) "O rodie am găsit, i-am mincat miezul și coaja am zvrîit-o". A lua ce-i bun în rodul unei învățături și a înlătura ce-i inutil sau vătămător, iată o minunată putere de adaptare, iată interpenetrarea ideilor.

Același lucru s-a împlint mai tîrziu cu Islamul. O "epocă de aur" a constituit acea de conculare, de interfeerăță între cultura iudaică și cea arabă. Cel mai mare filozof al nostru, Maimonides, și-a scris operele capitale în limba arabă și influențele reciproce ale acestor două învățături n-au adus decît foloase umanității și progresului ei.

Antiohus, însă, spre deosebire de Alexandru, a vrut să zugrume tot ce i se opunea. Epigonul a luat locul titanului. Iudaismul n-a mai întîlnit tot ce era mai bun în helenism, ci doar sabiile mercenarilor. Diadohii lor le-au adus tot ce era mai rău în această cultură.

lata de ce s-a produs ciocnirea. (Bacău, 14 decembrie 1971) a treia seară de Hanuca

VIII. ZEII DUPĂ CHIPUL OMULUI SAU OM DUPĂ CHIPUL LUI DUMNEZEU? בְּלִמָּה א'

Matitahu, bătrînul preot de țară, a refuzat să se închine zeului helen. Mitologia antică ne povestește despre zei: roși de patimi, stăpîniți de furii, plini de slăbiciuni, într-un cuvînt creați "după chipul și asemnarea omului" în tot ce are mai negativ el.

Învățătura lui Matitahu îi vorbea însă despre un om care e creat după chipul și asemnarea lui Dumnezeu. Dumnezeu este binele, adevărul, dreptatea. יְיָ גֵּר מֵדוֹת. Cele 13 atribuțe ale Unicului Dumnezeu sînt însăși esența Sa. Omul trebuie să se străduiască necontenit să și le însușească și astfel să mărească din ce în ce mai mult părțicia de Dumnezeu ce se află în el.

מה הוא רחום, אף אהה רחום (שבת קל"ג) "Așa cum el e mila, fii și tu milos, așa cum El e îndurare, fii și tu îndurător..." (Talmud Sabat 133).

Parafrazîndu-l pe Napoleon, care spunea că "Fiecare grenadier are bastionul de maresal în ranita sa" am putea spune că, după concepția iudaică, fiecare om are într-insus nevănuite latențe prin care poate să se înalțe tot mai sus și să merite א' צִלָּם *chipul lui Dumnezeu*. Cum putem un astfel de om să se închine unui astfel de zeu?

(Galați 15 decembrie 1971) a patra seară de Hanuca

IX. CE ESTE HANUCA מֵהוּ הַחֻנּוּכָה

Cu un semn de întrebare apare această sărbătoare în folianele Talmudului (Sabat 21). Într-adevăr, ce este ea oare? E numai evocarea victoriei militare a Macabeilor din anul 165 înaintea erei moderne? Deci numai o sărbătoare națională? Atunci ce se împlinșă cu minunea uleiului sfînt, care, în loc să ardă o singură noapte cît îi era capacitatea, a ars timp de opt nopți? E numai o sărbătoare religioasă? Dar victoria sclavilor împotriva neguțătorilor de robi, a țărănilor Iudei împotriva exploatoarelor nu are toate elementele unei mișcări revoluționare sociale? N-a triumfat, oare, în aceste zile și lumina împotriva întinericului, cultura împotriva ignoranței?

Ce este Hanuca? Ce este iudaismul? Cîte fațete, cîte selipări au aceste pîlpîiri de lumină, care nu se lasă stinse?

Enigmă îi este esența, enigmă îi rămîne supraviețuirea.

(Brăila, 15 decembrie 1971, a patra seară de Hanuca)

X. VACILE SLABE ÎNGHIT PE CELE GRASE ולא נודע כי באו אל קרבניה

Farao visează și el. Visul îi exprimă personalitatea. Tot ce a refuzat în adîncurile subconștientului, iese la suprafață în cele două vise. Nu e vorba de seara ce unește cerul cu pămîntul din visul ce întrușipează idealul lui Jaacov-Israel, nu de snopii de pe cîmp, nici de cerul cu soarele și luna și stelele din visele lui Iosif, care înfățișează prezența telurică și aspiratiile celeste ale "stăpînului viselor". בעל הלוויטות. Tiranul Egiptului antic nu poate visa altceva decît... înghiți. Lăcomia, poftele fără de saț solicită mereu să înghiți altceva. Ceea ce a însă ciudat, ceea ce e mai bizar, nu devine în conștiința lui Farao, după ce se trezește, e că în aceste vise vacile și spicele slabe înghiț pe cele grase și ceea ce e mai bizar, nu devine în rîndul lor grase, ci

ולא נודע כי באו אל קרבניה, "nici nu se cunoaște că le-au înghițit."

lata ce este Hanuca: victoria celor puțini împotriva celor mulți בְּרִים בִּיד מַעֲסִים, a celor slabi împotriva celor tari בְּרִים בִּיד הַלְשִׁים și a lui Farao e o junglă în care nu pot trăi decît cei care au colți și ghiare. Numai cei "mari", numai puhoiul, au dreptul să înghițe pe cei mici, pe cei puțini. *Homo homini lupus*. E doctrina *Ubermensch*-ului lui Nietzsche, e "legea selecției naturale" hitleriste, care dă dreptul de viață numai "rașei superioare", numai lui "Herrenvolk", iar ceilalți trebuie să piară.

Istoria i-a dezmințit și Hanuca a fost cea dinții din dezmințirile aduse tiranilor. Cei slabi, Macabeii, i-au înghițit pe cei "tari", mercenarii lui Antiohus, însă n-au devenit și ei expansioniști, hrăpăreți, ci au rămas mai departe cu chemarea profetului Zeharia, ce o citim tocmai în acest Sabat: *Nu prin forță, nici prin putere, כי אם ברחמי*, "nu prin forță, nici prin putere, ci numai în mila lui Dumnezeu"

(Templul coral din București, vineri 17 decembrie 1971, a șasea seară de Hanuca)

XI. DACĂ AM FI, DIN NOU, LA ÎNCEPUT? אֵיךְ קִרְבְּנוּ לַפְּנֵי הַר שִׁנִּי

Dacă, după trei mii de ani de neasemuit martiriu, am putea da înapoi acele ceasului istoriei și ne-am pomeni din nou la început, la poalele muntelui sacru; dacă, la fel cu Moșe nu s-ar împlini dorința și în fața ochilor ne-ai trece filmul milenilor, cu rîurile de sînge care le brăzdează, cu flăcările rugurilor care le luminează, cu fumul cupatoarelor de exterminare, cu vaietele muribundilor, cu gemetele văduvelor, cu hula și batjocura ce s-a revărsat împotriva noastră; dacă avînd viziunea prețului, a îngrozitorului preț ce aveam să-l plătim în schimbul acestei învățături, am avea alternativa, opțiunea, facultatea de a ne alege destînlul; atunci, nici unul din cei care înțeleg sensul sărbătorii de Hanuca n-ar pregeta o clipă a exclama din nou וְשִׂמְחָה וְשִׂמְחָה acceptînd astfel același itinerar istoric, căci țelul spre care el duce e sublim.

Hanuca înseamnă înnoire. De fiecare dată, în fiecare generație, în mod deliberat, conștienți de ceea ce e soarta celor care păzesc Tora, o luăm de la început...

(Oneg Sabat la restaurantul ritual din București, vineri 17 decembrie 1971, a VI-a seară de Hanuca)

XII. RĂMĂȘITE DIN VAS וַסּוֹתֵר קַנְיִים

N-a izbutit să pingărească toate uleiurile. N-a reușit să ne reducă la אֵין, la neant. A rămas un שֵׁי צֵבָה, un pic de ulei. Aceasta e marea minune.

Niciodată *Endlösung*-ul, "soluția finală" a "problemei evreiești" preconizată de la Antiohus și pînă la Hitler n-a putut fi dusă pînă la capăt. Au fost zdrobite קַנְיִים vasele, au fost sfărîmate obstinle, însă întotdeauna o rămășiță וְשִׂמְחָה a supraviețuit și așa am reînscut la viață nouă, la Hanuca.

(Kiduş la templul coral din București, sîmbătă 18 dec. 1971, a VI-a zi de Hanuca)

XIII. "IUDAEA VICTA" עַם יִשְׂרָאֵל חֵי

Atunci cînd cucerește Ieruşalaim, Antiohus are o singură grijă: să stingă lumina, să nu-l mai tulbure îndrăznețea Menora. La rîndul său, lehua Hamacabi, atunci cînd eliberază capitala Iudeii, are și el o singură grijă: să reaprînda candelă.

Cînd, mai tîrziu, în anul 70 al erei moderne, Titus pătrunde în templul din Ieruşalaim, el intră în sfînta sfîntelor și înfînge un cuțit în sulul sfînt al Torei. Măruntele litere ale cărții îi rid însă batjocorios în nas imperatorului roman. Sabia sa nu e destul de ascuțită ca să-i poată nimici.

Aurul de triumf al lui Titus, ce poate fi văzut și azi la Roma, prin care acesta și-a sărbătorit victoria asupra Iudeii, înfățișează evrei înlănușii la carul de război al împăratului; în car se află prada de război. Această pradă nu e nici mai mult nici mai puțîn decît *Menora*, candelaburul din templu. Același țel ca al lui Antiohus: stingerea luminii. "Iudaea victa". Iudaea este învînsă, nimicită — aceasta e inscripția triumfală pe care Titus s-a grăbit să pună a fi gravată acum aproape două mii de ani.

Adevărul e însă că Titus, împreună cu întreaga sa forță militară, cu întregul său imperiu, aparțin studiilor arheologice, muzeele și numismatice iar עַם יִשְׂרָאֵל Tora noastră trăiește, poporul nostru credincios, limba sa sfîntă, învățătura sa — totul trăiește. Brațul lui Titus n-a putut să neucidă.

De atunci, toate pogromurile au început la fel: mai întii arderea Torei, sfîșierea cărților, apoi sfîntecarea oamenilor. Și totuși... E Hanuca și lumina Menorei e vie, mai vie ca oricînd.

(Serbarea Talmud Torei, la templul coral din București, 18 dec. 1971, a VII-a seară de Hanuca)

XIV. LUMINA SPIRITULUI E ÎN CONTINUUM PROGRES

מַעֲלֵין בְּקוֹרֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין

Scoala lui Șamai susține că aprinderea luminilor trebuie făcută descrescînd פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ. În prima seară de Hanuca toate cele opt candelă, în seara a doua — șapte și tot așa pînă în ultima seară, cînd să fie aprinsă o singură lumină. Ei își mătură punctul de vedere comparînd aprinderea Menorei cu aducerea jertlor din templu הַזֶּה הַקּוֹרֶשׁ, care mergea în ordine descrescînd.

Scoala lui Hilel e de părere contrarie. Pentru ea drumul luminii e unul ascendent. În prima seară recomandă să se aprindă o singură lumină, la care să se adauge cîte una în fiecare din serile de Hanuca, pînă cînd, în a opta seară să ardă întreaga Menora. אֵין מוֹרִידִין מוֹרִידִין Progresivă este calea luminii, căci

în domeniul spiritului nu există drum înapoi, ci numai înainte, numai înălțare.

În această comunitate, în care altădată au trăit 35 000 evrei și în care voi, cei puțini, întorsii de la Auschwitz, sînteți asemenea cu drumul luminii e unul ascendent. În prima seară recomandă să se aprindă o singură lumină, la care să se adauge cîte una în fiecare din serile de Hanuca, pînă cînd, în a opta seară să ardă întreaga Menora.

Acum 26 de ani am venit aici la Oradea și am găsit o comunitate fără copii și fără bătrîni. Se întorseseră de la Auschwitz epave umane care i-au lăsat acolo, în cupatoare, pe toți cei dragi. Pe atunci nu licărea aici decît נֶר שֶׁנִּשְׂמָה o candelă în memoria קַרְבְּנוֹת martirilor, o ultimă scîlpire de lumină. Azi privesc în jurul meu și slăvesc pe Dumnezeu că datorită libertății religioase de care ne bucurăm, condițiilor de egalitate cetățenească în care trăim, aprindeți Menora ca Beth Hilel, pășiți pe drumul progresului, adugați o lumină altăea, aveți Talmud Tore și aprindeți, deci, noi lumini מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ proiectați razele Menorei către viitor.

(Oradea, 19 dec. 1971, a VII-a zi de Hanuca)

XV. PREGĂTIREA CANDELEI הַטְּבַח הַחֲרוֹת

O dispută halahică a avut loc între marii decizori Maimonide și Abraham Ibn Daud (Raavad) în jurul problemei: ce este mai important — הַדְּלָקָה aprinderea sau הַטְּבַח pregătirea candelă? Privindu-vă pe voi, cei ce pregătiți noi uleiuri sfinte, care aveți grijă de Menora de miine a acestei comunități, cei care prin Talmud Tora pregătiți Hanuca, inclinați crede că הַטְּבַח הַחֲרוֹת turnarea uleiului în vas, pregătirea fitilului și toate celelalte lucrări care se fac dinainte, sînt condiții prealabile pentru ca aprinderea Menorei să se poată face.

Cuvîntul הַטְּבַח mai înseamnă și îmbunătățire. Îmbunătățiiți, deci, munca voastră pe acest sfînt ogor!

(Arad, 19 dec. 1971, a VIII-a zi de Hanuca)

XVI. SAMASUL — DĂTĂTOR DE LUMINĂ הַשָּׂמַשׁ

De opt zile dezbatem controversalele iudeo-helene, pornind de la premiza că am știut să luăm ce e bun, ce e frumos în străvechea cultură a eladei. Privim înapoi la comunitățile pe care le-am vizitat, la ceasurile în care a răsunat cuvîntul Torei, și acum sîntem la capătul sărbătorii.

Dacă ordinea liturgică orînduiește numai pentru prima seară rugăciunea שְׁחִיבֵינוּ, după un Hanuca trăit de obstinle evreiești din scumpă noastră patrie, Republica Socialistă România, în acest an 5732, s-ar cuveni ca la *incheierea* sărbătorii să rostim acest

שְׁחִיבֵינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעַנוּ לְיוֹמֵנוּ הַזֶּה

"Slăvit fi Tu, Doamne, că ne-ai învrednicit să trăim și să existăm și să ajungem acest moment"

După ce am străbătut comunități în care am împlinit rolul de שָׂמַשׁ dătători de lumină, aici, la Timișoara, Menora arde întreagă, strălucitoare. Sînteți fericiți a avea un întept și devotat păstor sufletesc și vă felicit la a 30-a aniversare a înscăunării prim-rabinului dr. Ernest Neuman, care-și împlinște misiunea cu cinste, fiind רֵב הַיְּבָאוֹתֵינוּ voștri și al copiii voștri. Menora voastră e întreagă, căci aveți cantori eminenți, cor minunat, o conducere a comunității harnică și pricepută, în frunte cu d. farmacist Bruno Brauch, minunate instituții de cult, cultură iudaică și asistență, sînteți în jurul Menorei, în jurul comunității.

Samesul, dătător de lumină, cel uitat ieri într-un colț, cel despre care în trecut nu se vorbea, anonimul trudit, stă azi în mijlocul Menorei și spre el se revărsă întreaga cînstire. Împliniți-i cu toții menirea!

(Timișoara, 19 dec. 1971, A opta seară de Hanuca)

SALOM ALEHEM INEDIT

Un Șalom Alehem inedit, cu trăsături profund umane, apare din paginile cărții de amintiri a fiicei sale, carte recent apărută la New York.

Dintre celelalte apariții literare din ultimul timp semnalăm volumele: „Kabala în epoca noastră“ de Herbert Weiner; „Evreii americani în războiul de secesiune“ de B. Korn; „Revoluția franceză din 1789 și evreii“ de R. Hertzberg ș.a.

ALMANAHUL EVREIESC DIN BULGARIA

Uniunea culturală a evreilor din R. P. Bulgaria a editat cel de-al V-lea almanah anual. Cele 260 de pagini ale volumului cuprind articole și studii cu privire la trecutul obștei evreiești din această țară; participarea la lupta împotriva fascismului; figuri remarcabile etc.

Y AD VASEM

Yad Vașem, institutul pentru studiul perioadei holocaustului, are un nou președinte în persoana d-lui Itzhak Arad. Până acum, institutul din Ierusalim a fost condus de d. Katriel Katz.

STRADA ANNE FRANK

O stradă din Belgrad a primit recent numele Anne Frank, în amintirea fetei-martir de la Amsterdam, exterminată, împreună cu familia, de către nașiști.

„PATRIARHII“

În editura Jewish History Publications a apărut cel de al treilea volum din seria „Istoria mondială a poporului evreu“, proiectată să cuprindă 20 de volume. Volumul se intitulează „Patriarhii“ și se ocupă de perioada (din cel de al doilea mileniu î.e.n.) patriarhilor până la începuturile monarhiei și al regatului lui Israel.

O VECHE MENORĂ

La muzeul Luvru se află un vas din piatră provenind din vechea Mesopotamie, căruia i se atribuie o vechime de peste 4 000 de ani (2 300 î.e.n.) pe care se află gravată o menoră.

CĂRȚI EVREIEȘTI LA BUENOS AIRES

În colecția „Biblioteca populară evreiască“ înființată acum câțiva ani la Buenos Aires au apărut până în prezent peste o sută de lucrări consacrate diferitelor aspecte ale istoriei evreilor precum și biografiilor unor personalități. Cărțile apar sub îngrijirea lui Marc Turkow și sînt foarte apreciate în cadrul comunităților evreiești de limbă spaniolă. Lucrările cuprind teme legate de existența evreiască, studii despre limba ebraică, idiș și ladino. De mult interes s-a bucurat ciclul de biografii — Maimonide, Hermann Cohen, Simon Dubnov, Haim Nahman Bialik, Șalom Alehem, S.Y. Agnon etc.

COMUNITĂȚI EVREIEȘTI

Dintr-o carte de Roberta Cohen, apărută recent la Londra, intitulată „Comunitățile evreiești din lume“, reiese că în afară de marile comunități din SUA, Anglia, Franța și America de sud, în lume există doar zece comunități cu peste 100 000 suflete; 13 comunități cu un număr de membri între 20 000 și 100 000 suflete, 16 cu 5 000—20 000 membri; 20 de comunități au între 1 000 și 5 000 suflete și 59 au mai puțin de 1 000 membri. Cea mai mică obște evreiască este probabil cea din orașul Monrovia, capitala Liberiei, unde trăiește o singură familie.

SEFARZII ȘI CULTURA SPANIOLĂ

Muzeul evreiesc din Buenos Aires a organizat o expoziție cu tema: „Rolul evreilor sefarzi în dezvoltarea și răspîndirea culturii spaniole“.

La organizarea acestei expoziții vor contribui cu exponate muzee din Olanda, Spania, Anglia și Israel.

Cărți de rugăciune — unele cu frumoase ornamente provenind din diferite țări și diferite perioade, de la Mahzorul din Worms, scris în 1272, până la ultimele cărți de rugăciune recent ieșite de sub tipare se a-

flau pe standurile expoziției. Cu același prilej a fost editat un catalog cuprinzînd istoricul dezvoltării sidurim-ilor.

ANIVERSARE

Buletinul Institutului istoric evreiesc care apare la Varșovia și-a sărbătorit 20 de ani de la apariție. În decursul anilor, Buletinul a publicat materiale privind holocaustul evreilor din Polonia, inclusiv extrase din arhiva Ringelblum, găsită după război în ruinele ghetoului din Varșovia.

Biblioteca institutului cuprinde 50 000 de volume, dintre care 1 200 tipărituri vechi, 920 de manuscrise vechi, 6 000 volume cu periodice în limbile polonă, idiș, ebraică și altele.

LUCRĂRI PREMIATE

Premiul „Ben—Zvi“ a fost acordat anul acesta la patru oameni de știință: prof. Michael Avi-Yona, istoric și arheolog, pentru întreaga sa activitate; Haim Kashales, pentru cercetări privind istoria obștei evreiești din Bulgaria; Moshe Beer, pentru studiul privind exilul babilonului și dr-ului Yehoshua Ben-Arieh, pentru studiul privind redescoperirea Țării sfinte.

PREMIUL „LEO BRECK“

Consiliul central al evreilor din Republica Federală Germania a decernat premiul „Leo Baeck“ pe anul 1971 lui Rolf Vogel, ziarist, scriitor, cineast.

ANIVERSARE

Ziarul „Münchener Jüdische Nachrichten“ a împlinit de curînd 20 de ani de apariție.

Adresăm confracților de la acest ziar cordiale felicitări.

IN AMINTIREA CELOR ASASINAȚI LA FLOSSENBURG

Comunitățile evreiești din localitățile Weiden și Fürth (R. F. a Germaniei) au organizat un pelerinaj la fostul lagăr de concentrare Flossenbürg. În drum, s-a vizitat ruinele sinagogii dărîmate din Floss.

Un serviciu divin a fost oficiat în memoria victimelor nazismului.

SIDURIM DE-A LUNGUL SECOLELOR

La Londra a avut loc de curînd expoziția „Unsprezece secole de Sidur“ — cartea de ru-

găciune de fiecare zi a credincioșilor mozaici. Expoziția a fost organizată de secția engleză a Congresului Mondial Evreiesc. Vizitatorii au putut admira exemplare rare de manuscrise ebraice ilustrate, unele scrise și ilustrate special în timpul evului mediu și al renașterii pentru amatorii de artă evreiască.

APARIȚIA UNEI PUBLICAȚII FOLCLORICE

Centrul de folclor de pe lângă Universitatea ebraică din Ierusalim a publicat primul volum de studii folclorice *Mehkarei Hamerkaz Lebekei Hajoklor*, redactat de dr. Dov

Nov și dr. Issahar Beri-Ami. Volumul conține 30 de studii. Unul din scopurile principale ale publicației este de a promova colaborarea între folcloriști.

Volumul al doilea va apare în 1972 și va conține cîtece populare idiș, înregistrate acum 40 de ani în Polonia. Centrul de folclor, împreună cu muzeul de etnologie și folclor din Haifa, au înregistrat până acum 9 000 de povestiri populare și intenționează să tipărească 26 de volume cu povestiri populare cu traducerea lor în ebraică și engleză.

Primul obiectiv al Centrului este să creeze o „bibliotecă orală“ printr-o serie de investigații în domeniul ale folclorului evreiesc necunoscut pînă acum, incluzînd înregistrarea de povești (în dialect original) datini, credințe, eresuri etc. În colaborare cu centrul de cercetări asupra muzicii evreiești al Universității ebraice, se întocmește un studiu asupra „Muzicii tradiționale și folclorul evreilor din Maroc“, urmărindu-se colecționarea și analizarea datinelor legate de ele. Altă temă de studiu — „Datinele la morți și înmormîntări practicate de evreii din Africa de nord la începutul secolului și azi“. Se va studia de asemenea influența mediului înconjurător asupra acestor datini.

UN TABLOU SUGESTIV

Cu ocazia sărbătoririi a 130 de ani de la apariție, ziarul „The Jewish Chronicle“ din

Londra, răspunde la întrebarea: cine erau cititorii cărora li se adresa ziarul la apariția sa?

Aflăm astfel că în acea vreme obștea evreiască din Anglia număra 30 000 suflete, dintre care 18 000 trăiau la Londra. Dintre aceștia din urmă, marea majoritate se stabilise aici cu 40 de ani mai înainte. Printre ei erau 2—3 000 sefarzi, restul aschenazi. Un mic număr din ambele categorii imigrase încă din secolul al XVII-lea.

În ce privește situația materială, între anii 1815 și 1880, majoritatea membrilor obștei era săracă, ciștișindu-și cu greu existența și numai o mică parte făcea parte din pătura mijlocie.

În anul 1840, cîteva familii proeminente sefarde și aschenazite au luat inițiativa întemeierii unei sinagogii, care s-a numit Sinagoga engleză.

OBȘTEA DIN FLORENȚA

Comunitatea evreiască din Florența numără 1 500 de suflete. Sinagoga este o clădire monumentală. În apropierea ei se află școala comunității, care poartă numele marelui erudit Cassuto.

COLABORATORUL LUI EICHMANN ÎN FAȚA JUSTIȚIEI

Un tribunal din Berlin occidental a început judecarea procesului Sturmbannführerului SS-ist Friedrich Bosshammer.

În actul de acuzare se arată că acesta a participat la uciderea a 3336 evrei din Italia și a 75 000 din România. 51 000 din Bulgaria și 17 000 din Slovacia. Actul de acuzare, care cuprinde 593 de pagini, prezintă cu amănunțime sfera de acțiune a lui Bosshammer, care începînd din anul 1942 a colaborat cu Eichman la secția specială a Biroului central al siguranței Reichului, luînd parte la deportarea evreilor din estul Europei. În 1944 a fost trimis în Italia ca șef al poliției secrete naziste, contribuind din plin la exterminarea evreilor din Italia. După război, Bosshammer a activat ca avocat în orașul Wuppertal, pînă în anul 1968, cînd a fost arestat și apoi eliberat pe cauziune. Luna trecută a fost din nou arestat. Procesul la care vor fi audiți martori din mai multe țări, va dura cîteva luni.

EVREII DIN NORVEGIA

Obștea evreiască din Norvegia numără circa 800 suflete. La sinagoga din Oslo serviciul divin este oficiat de un cantor, care îndeplinește și alte funcții de cult.

Ea este de fapt fundalul istoric și arheologic al capitolului I și II din Geneva și al capitolului X din cartea lui Samuie. Volumul cuprinde eseuri ale mai multor autori de specialitate.

די אויפנאמע

(המשך פון זייט 10)

לעבער אייגעסקי האָט אונטערנעמט שראָבן די אויפריכטיקע באַזינגען פון אַבסאָנ און קעננדייטיקער אָפּשאַנג וואָס זענען היינט פאַראַגען צווישן אלע קולטן, צווישן די מאַרטי קורש און די נאַליבוקע. מיט דער יידישער רעליגיע און מיט אירע מאַ- מינים — האָט געוואָקסן דער גייסטלעכער, פאַרכינערט אונזר דער געמיינזאַמער מקור פון אַמונה, דער תנ"ך, וואָס איז הייליק פאַר אונז, אלע, די ליבע צו נאַץ און צו וואָס און וואָס און פילן אויפבליי- דער גייסטלעכער האָט אָנגעוויזן אז די „צייטשריפט“ ווערט געליינט מיט אינטע- רעס אויך פון די נייטלעכע פון דער אַרמאָ דאָקסיער קירך אין זיי געפונען אַף אירע שפאַלן ווערטפולע פירושים און תנ"ך- אין דעם זעלבן עקומענישן מיטעם האָט געדערט דער מאַכטיגער פראַנטיש- אַוואַרטיק. דער סאַציאַל סיישער רעזישם — האָט געזאָגט: דער ערנער — האָט אונז געזאָגט די נרו סע בוכה און אונז- געבירט: און גייעט ווען: פון דערנעבע- רונג און בירדערלעכקייט צווישן די קולטן אין יידישע נאַליבוקע. אין דער פאַרנאַ- נעלייט איז נישט אויב געווען. אין דער פאַרנאַנגענהייט האָבן מיר געלעבט צע- שפאַלן, ווייל די פירערדיקע רעזישמען זענען געווען פאַראַנטווערטלעך צו העצן און פאַרשטיין יאָנאַה צווישן די ביר- גער, אויסצוריקע צוליב דעם צוועק א- סיאַלע, רעליגיעזע אָדער נאַציאָנאַלע מאַ- מינון. היינט איז דאָס פאַרנווינדן אַז אייביק און מיר לעבן אלע אין בירדער- לעכקייט, רעפּעקטירנדיק זיך און ליבנדיק זיך קעננדייטיק. לאָמיר ווייטער גיין אַז דעם ווען! — האָט געזאָגט צום סוף פון זיין טאָפּט דער מאַכטיגער.

אין נאַמען פון אַלמענישן בישאָפּס פון רומעניע האָט דער ארכימאַנדרים וויטאָפּאָן זאָרען באַרעאָוואַליקוואַנטשט די אָפּבירג פון דער פּעדעראַציע און פון דער צייטשריפט. ער האָט דערמאָנט די אלטע פריינטשאַפּט-באַזע אונטען צווישן רעם פאַרטיאָרד וואַסקען פון אַרמעניע, דער קירך אין דעם רב ה'ל'ל, דר. דר. משה וואָס ער האָט אַרויסגעוויבן דעם נעמער- זאַכען גורל פון די יידן און אַרבעטער. סיי איינע, סיי די אנדערע זענען געווען אין דער פאַרנאַנגענהייט קרבנות פון האַס און אַומאַפּאַלעדיק. מיט אויפול גרעסער און די ליבע און צונעכטנדיקייט פון די מיטלדער פון די ביידע קהילות, צוזאַמען מיט אלע זיי פון דעם לאַנד, צום סאַזאַ- ליסטישן רומעניע, וועלעכע זיכער פּאַלע פּאַלע נלייכע רעכט פאַר אלע בירגער, אָן שום חילוק פון נאַציאָנאַליטעט, ראַסע אָדער נלייבן. אלע רעדנער האָט גענעמפּעדיט דער רב ה'ל'ל, דר. דר. משה רון, אין זיין איינ- האַלפּטריבער רעדע, פול מיט ליבע, חכמה און תורה. פראַמענטן פון דער רעדע הייבן מיר אין אונזער איצטיקן נומער. די פיערלעכקייט האָט זיך געשלאָסן אין אַ שטימונג פון אַ רעדעייבנדיקן נהי- רוח. ס'איז באַמאָט געווען אַ יום-טוב פון נעשיבעטעם וואָרט, אַ יום-טוב פון די הייליקע יידישע אותיות, אַ יום-טוב פאַרן נאַצן קיבוץ פון רומעניע.

עס פרייט זיך דער אלף-בית

(המשך פון זייט 10)

אַן אָפּרו, צו אלץ מער, צו פּראָגרעס

עס איז אונדזער חוב אויס- צורייקן אונדזער מיפע אָנער- קענונג לעבן דער קלוגער אָנפּ- רונג פון לאַנד פאַר דער פּולער פאַרשענערניש און הומא- ניוס, פאַר דער ברייטער שטי- צע וואָס מען ניט אונז אַף אלע אונדזערע טעטיקייט- נעביבן פון רעליגיע, קולטור און סאַציאַלע הילף. מיר בעטן איר, חשבער דער דירעקט- טאָר לונדזשאַנאָ, אויסצו- דריקן איר אונדזער אָנער- קענונג און אַבסאָנ פאַר רעם פאַקט וואָס איר אָף דעם יום-טוב אונדזערן איז דער קולטור-רעפּאַראַמענט מיט אונז.

איר בעט רעם היינעשעצטן גייסטלעכן אלע זאַפּאַרנו אַף- נעסמן, מיט וועלכן עס פאַר- בינדט מיר אַ לאַנדווירט קע דרייטשאַפּט און צוואַלפ- אַרבעט, איבערלעבן דעם פאַרטיאָרד זייטטייאָן די פאַרויכערונג פון אונדזער מיפן רעספּעקט און אומבאַ- נענעצערבאַזירונג. פאַרנוג- אַ ברירערלעכער ליבע, מאַכט דער פאַרטיאָרד זיך אַרעם און אַבסאָנ פאַרנוג גייען צווישן די קולטן פון דער- נע. מיר ווינטשן אים אַ רפואה שלימה און אַ סר כוה אין זיין אַרבעט אפן נעביט פון נלייבן, פון ליבע צום היימלאַנד און פאַרטייטיק. דעם שלום צווישן פעלקער.

דבר: וואָרט און טאט

נאָך דעם ווי ער האָט גע- ראַנקט איר די פאַרשיידענע פון די אנדערע קולטן פאַר זייער באַטייליקן זיך אין יום- טוב, האָט דער רב ה'ל'ל געוואָנט: אַף דעם יום-טוב פון וואָרט, האָבן מיר גע- מאַכט אביסל צופיל העברעי- שע פּויליאָגייע. איר קאָן זיך אָבער דאָך נישט אַהאַלטן פון צוגעבן נאָך עפעס. די פּרומעט פון לעבן קורש, ווייניג נאַמאַסיקאַלע כּללים, רייע נאַגעטיקייט פון באַנדיקן וואָס שטאַמען פון זעלבן שרש, דריקן אויס אַ גאַנצע עטיק, אַ לעבנס-אַויסאַונג.

דבר הייסט אויף העברעי- ש וואָרט, אָבער אויך טאַט. דאָס וואָרט ווערט געווייניק דורך טאַט און די טאַטן ווערן גע- אַדלש וורד דער מייסטער- שאַפּט פון באַנדיקן דאָס וואָרט. עס איז נישט מעגלעך אַ פּלאַסטישערער אויסדרוק וועגן דער קעננדייטיקער השפּעה צווישן גייטס אין מאַטעריע, צווישן אַבסטראַקט און קאָ- קעז ווי דער וואָס באַקומט זיך פון יום-טוב פּרומעטן — די אייביקע שטרעבונג פון יהדות — ווי די וואָס באַקומט זיך פון דער דאַזלער טייטש וואָס ס'האָט דאָס וואָרט דבר. אָט דער קעננדייטיקער איינ- פלוס פון אונדזער טעטיקייט אין די שולן, אין די תלמוד- תורס, אין אונדזערע הילף- אַינסטימוציעס, אין אלץ וואָס ווערט געטאָן אין אונדזערע קהילות, און די טעטיקייט פון דער צייטשריפט, און דער היינטיקער יום-טוב זאָל זיין נישט נאָר אַ יום- טוב פון דער צייטשריפט, נאָר אַ יום-טוב פון דער גאַנצער

פּעדעראַציע פון די יידישע קהילות, פון אלע אַרע אינ- טעם פּרומעטן. איר ווייסט שוין נישט ווע- לעכער איז דער גורם און וועלכער איז די תוצאה? ווע- לעכער איז די סיבה און וועלע- כער איז דער מסובב? האָט די אַרבעט פון די קהילות, אפּשר, באַטייליקט די צייט- שריפט, דערמיט וואָס זי האָט די אַרבעט אָפּגעשפּיגלט אַף אירע שפאַלן? צו האָט די צייטשריפט אים געלייבט א וויכטיקן איינפלוס אַף די בא- מינונג פון אונדזערע מיט- אַרבעטער, דורך דעם אַפן וויאזוי זי האָט פאַרשטאַנען פאַרצווישענען אלע מאָל גייע סינכעזן, דעם תמצית פון יהדות, אין די טעם פון ווע- לעבן עס שטייען די וואָס אַרבעטן מיט אונדזערע וואָרט, מיר דאַרפן אַוואַרוס, האַרציק באַנדיקן די רעדקאָ- לעיע, בראש מיט איר פאַ- לאַמירטן און אומדערמיר- לעבן הויפּט-דעראַקטאָר, וויי- כּאָך רובן, וועלעכער, ווי כ'האָב געוואָנט און הויב, רייכט אָפּ און עברו און פּט אַ סמלכת קורש ביי יעדן נייעם נומער פון דער צייט- שריפט און שטייט מיט ליב- שאַפּט, עלאָן און איבער- נעכטיקט אין רינטס פון יי- דישע נעשיבעטעס וואָרט. עס גענוגן זיך ביי דעם טיש אונדזערע פרייט פון דער רוקעריי, די זעצערס וואָס אַרבעטן מיט די אותיות

פון אַלף-בית און וועלעכע העלפן אונז בלב ונפש, מיט פאַרשידענערניש. מיר דאַנקען זיי אין נאַמען פון די אותיות, די אלטע און די נייע, אין נאַמען פון אַזויפיל שיינע ווערטער וואָס זענען פאַרוואַ- נעט געוואָרן אין מעשים טובים. איר אלע, ליבע מנהיגים און באַאמטע פון דער פּע- דעראַציע פון די יידישע קהילות, איר, חשובע סופרים אין רינטס פון נעשיבעטעס וואָרט, וואָס פאַר אַפּט כּוור דער צייטשריפט מיט די פּרוכט פון אירער מוח און נשמה, איר אלע, דריק איר אויס אַז אירע וואָרט און ווינטש איר אַז אירערע ווייטערדיקע בא- מינונגען זאָלן געבענטשט זיין: אונדזער צייטשריפט, אונדזער הייערער צייטשריפט, ווינטשן מיר זי זאָל ווייטער בייגן דעם פּועל פּער און אלע זיינע פאַרמען: זי זאָל זיין דער 1919, דער רעזיזיער, דער ציילער פון ווערער, דער פאַרשיידענע פון דעם געשע- העס און דער אָ. וואָ. ער. דעם וואָס דאַרף קמען. מיר ווינטשן איר זי זאָל נאָך לאַנגע יאָרן שפּיגען דעם פּע- דעס פון יידישן לעבן, פון איין אות צום אנדערן, זי זאָל אָפּשפּילען אלץ גליקלעכערע היימלאַנד, די סאַציאַליסטישע נעשענענישן אין אונדזער מייער דימלאַנד, די סאַציאַליסטישע רעפּובליק, רומעניע, און אונדזערע קהילות קרוצות פון לאַר און פון אַטעמס, אין אלע תפוצות ישראל, אמן!

זעצער פאַר יידיש און עברית
ט ש ה ב ע ר ג א ו י ט ש

פאַרשונגען אפן געביט פון יהדות אין רומעניע

אַף דעם דריטן סינפּאָזיום פון רער „געוועלשאַפּט פאַר אָרענטאַלישע פאַרשונגען“ זענען פאַרגעליינט געוואָרן 28 מיטלינגען, צווישן וועלכע עטליכע אפן געביט פון יהדות. אָט זענען אַייניקע טיטלען: „די וועברעיטע גראַמאַ- טיק פון איידיאָאָ אָנטשיוו פון פּאַפּעסאַר דו. ג. נעאַגאַ, „עטליכע יידישע העברעיטע וועגן דעם האַנדל אין מַלְדָאָווע“ פון י. קאַראַ, „די אייסיים און די אַנטשיווינג פון קוויטסווס“ פון מאַרטין באַדוויגער, „די רענטאַליע נאַטיוון אין עמי- נעטקוס פּעניע“, פון דר. מיטשעאַ אַנגעלעסקו און „די אָרענטאַלישע אָנאַמאַטיק פון רומעניע דאַקע“, פון ס. טאַניע.

15 יאָר זינט עס דערשיינט אונדזער צייטשריפט די אויפנאמע פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות

רעדע פון רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, אף דער פייערונג פון 15 יאָר זינט עס דערשיינט אונדזער צייטשריפט

פאַרזעצן די יידישע פראָר- ציעס, וועגן אונדזערע פּאָס- דות קרושות. השוכע מיט- ארבעטער פון א נדויער קהי- לה און פון אנדערע לעדער פון מורה-איראָפּע, פארשאפן כבוד אונדזער צייטשריפט מיט זייער שרייבן, וועמען זאָלן מיר צוערשט דערמאָ- נען? דעם נישט-לאַנג נפטר געוואָרענעם מאַסקאווער רב הראשי, יהואליב לעוויץ, וועלענער פלעגט כמעט צו אלע אונדזערע יום-טובים שרייבן מיט התמדה א מאמר פאר אונדזער צייטשריפט? דעם דיכטער עבני צירוף-לסקי פון באָלזשע, וואָס האָט אונדז אין די לעצטע פעג פון זיין לעבן, פֿאַן אפן קראַ- קע-בעט נעשיקט זיינע שרייבן געשריבענע אין אַ הינדער- בארן לשון-קודש, אין זע- לעכע ער האָט א סטענדיקע הערלעכע, דערהויבענע- פילן פֿאַן אמונה אין תורת- משה און אין אירע אידעאלן?

סופרים: דערציילער פון דער פארגאנגנהייט, שילדערער פון דער צוקונפט

זענען מיר, אויבארום, סופרים און דאָס וואָס זיי זענען פֿון זיינע נאָר א ציילער פֿון ווערטער, נאָר אַי א דער- ציילער, א נעשיכטע שריי- בער, א שילדערער פֿון דעם נעשענעם, א שפידער פֿון שפרעבונגען צו דעם וואָס דעם דארף זיין דאָס קומע- דיגע. וועגן דער פארגאנגע- הייט פֿון דער יידישער בא- פֿעלקערונג, וואָס לעבט אף די מקומות זיין מער ווי פינגלעך, וועגן דער פֿאַר- גענגענער יאָר און בענגט איר צו שפידער אף אלע פע- מיטיקע-נעשיכטן צום פֿאַרשייט פֿון דעם לאַנד; וועגן די יי- דישע פֿען-מענטשן פֿון די פאראגענע דור, וועגן דער ערשטער צייגונג, עת לדרב- וואָס אין דאָ דערשינגן פֿינג- און ער 120 יאָר צוריק, וועגן די תּמידי-הכמים אן נאגים וואָס האָבן דאָ בא- רייכערט מיט זייער וויסן די אומלעלעכע יידישע קולטור; וועגן די כּאלא-פּוירמע יידישע בליקער, פֿראַזאיקע און פֿו- בליקער, וואָס האָבן גע- ציילט די ווערטער ווי מען ציילט פֿעראַן א אויבארום בא- רייכערט דעם אורע פֿון דער רומענישער קולטור; וועגן דעם אלעמען האָבן מיר זיך באמיט צו דערציילן און גע- מאכט אף דעם אַזאָ אביסל נעשיכטע.

1909, הייסן און ספרים אויך רומענישע העטער. קעגן פֿון די צייטן. אין זיינע פֿון היסטאָריע אע איבעראניער- שונגען האָבן די מיט-בענער פֿון דער צייטשריפט זיך צוגע- העיט צו דעם קול פֿון דער היינטיקייט און פֿאַרשא- נען וויאזוי אַפּעזשינגלעך די גרויסע פֿראַזאיקע פֿון זיילס צו זיין מענטשן און פֿעלקער, פֿון בויען א נעשענע-נע- זעלשאפט-אַהדונג, פֿון זיין א לזאָלער פֿאַרמיטל און אויס-העלאַרן אין דער יידי- שער אמונה.

תלי תלים של הלכות

אף דעם קלענספּאס און פֿון דעם אַל-בית, אי דער יוד, אף דעם אַת וואָס ס'מבאָ- ליויער דעם יוד, לִגְנוֹן אָנ- געלייגט בערג מיט הלכה — האָט און דענאָמירט אַ קיבא נאָר צו ריק מיט כמעט צוויי פֿיונע יאָר. זינט 15 יאָר לעבן אין די זייטן פֿון אונדזער צייטשריפט די יידישע אידות אין ווע- לעכע עס זענען געשריבן גע- וואָרן די אומשטענדלעכע ווערק פֿון די גבאים, אין וועלעכע עס זענען צו שאַנד געלייגט א נדויער אידעאלן, אין וועלעכע עס ווערט אויס- גערייקט דאָס יענעסעס אן דאָס באַטעט וואָס יהדות פֿאַרמאָגט. זינט 15 יאָר, באַמיען מיר זיך, מיר די וואָס האָבן זיך געווינדעט דער צייטשריפט, צו זיין אף דער הויך פֿון דעם וונדערבארן באַריי- טער וואָס הייסט אין לעווע- קיש א ציילער פֿון ווערטער. ווייל דאָס געשריבענע וואָרט איז הייליק פֿאַר אונדז די זיין פֿון דעם פֿאַלק וואָס האָט זיך מיט דעם פֿאַרדינטערס נאָמען עס ווערן און וואָס האָט א- בערגעלעכט אלע צרות נאָר מיט דעם וואָס ס'האָט נישט אויפֿגעהערט שרייבן און ליינען.

משרתי-קודש אפן מזבח פון וואָרט

זענען מיר, אויבארום, אונדזערע סופרים און מר האָבן זיך געווינדעט, ווי א נדויער פֿאַרנייער, די סופרים פֿון אונדזער תורה הקדושה, דער צייטשריפט, מיט יראה, מיט אהבה, מיט אהירות. מיר האָבן געוואָס ווי ליב זי איז דעם יידישן לייענער, ווי להיט די לייענער זענען זיך צו דערזיין וואָס מער וועגן אונדזער תורה, וועגן אונדזער נעש כמעט דערפֿאַר איז די פען געוואָרן אין אונדזער האַנט א כלי-קודש און אונדזער נשמה איז געוואָרן דער נייטער. אָט פֿאַרהאָט ס'איז אלע צוויי וואָס — נישט נאָר איינ- מאָל אין 15 יאָר — א יום- טוב פֿאַר אונדזער לייענער. די כמעט צען טויזנט עקזעמ- פֿלאַרן פֿון אונדזער צייט- שריפט, קומען אָן צו אונ- דזערע קהילות אין וועגן פֿאַרשפּרייט און די ווייסע ווייניקע פֿון לאַנד. פֿילע זע- נען די נייטלעכע און גלוי- ביגע פֿון אנדערע קולטן וואָס פֿאַרשערן די צאָל פֿון אונדזערע באַנעטן, וואָס שיען אָפּ אונדזער אופן פֿון דערקלערן די תורה און וואָס האָבן צו זיין נאָר שבתים וועגן אונ- דזער ארבעט. אָט פֿאַרהאָט די באַשיי- דענע צייטשריפט פֿאַרשפּרייט אין די ארבע כּנפות כל הארץ, איבער ארמזן איבער גאָר דער וועלט, ווי עס איז נאָר פֿאַראַן א יידישער יושב, זייערע וועגן אונדזער לעבן, ווען אונדזער אַרבעט און קאפּ פֿאַרן אויפֿבלי פֿונעם היילאָנד, וועגן אונדזערע באַמינגען אפֿן געביט פֿון

עס איז א יום-טוב אין אונדזער קהילה. מיר פֿייערן 15 יאָר פֿון יידישן כתב, אף די זייטן פֿון א צייטשריפט וואָס דער גורל-האַט זי אוועק- געשטעלט אין צייטן פֿון פֿרש-תּרכים, אין יאָרן פֿון מיצע ענדערונגען אין דעם לאַנד, אין יאָרן פֿון באַשיי- מענדיקע ענדערונגען פֿאַר אונדזערע יידישע קהילות.

עס איז א יום-טוב וואָס געזען צו די סאמע וויכטיק- כטע, רעפּערענשאַפּטיוועס, פֿון די יידישע יום-טובים: דער יום-טוב פֿון אַל-בית! פֿון דעם אַל-בית וואָס מיר הייסן די שיי פֿון אונ- דזערע אויגן, זינט מיר האָבן אָנגעהויבן אונדזער צווייטער יאָרדיקע עקזעסציע; פֿון דעם אַל-בית וואָס מיר האָבן די נאצע צייט געהאַלטן לעבעך פֿון פֿריש, אלס קוואַ פֿון ליכט, פֿון שיינע געראַ- קען און הויכע געפילן; פֿון דעם אַל-בית וואָס האָט אונדז בחבה צוריק באַלויבט, אָפּ- הימטריק אונדז, מיר זאָלן נישט אונטערגיין אין דעם ווינאר פֿון צייט, און מיר זאָלן בלייבן מיט אונדזער אידענטיטעט און מיט אונדזער אמונה.

אין נאָמען פֿון פֿאַרמירט יושם-גיאן און אין נאָמען פֿון די נייטלעכע און גלויביגע פֿון דער רומענישער אַרמאָ- סיער קירד, האָט דער נייטלעכער אדעמאָנדרו אַפּעסען אים ערדיקט אן עפּאַציאָנרדיקע באַגריינג. דער נייט- (המשך אויף זייט 9)

די באַגריינג פֿון דער דירעקטאָר אין נאָמען פֿון קולטוס - דעפֿאַרטאַמענט

דער דירעקטאָר איאָן לודוועג האָט געווען דאָס וואָרט אין נאָמען פֿון קולטוס-דעפֿאַרטאַמענט און האָט בא- גליקוונטעט די אָפּיריונג פֿון דער פעדעראציע פֿון די יידישע קהילות מיט דער געלעגנהייט פֿון דער געשטענענער וואָס זי פֿייערט. אונטער אונדז, האָט דער לודוועג געזאָגט און ער דריקט אויס זיין סטימפֿאָקציע פֿאַר דעם אופן ווי אזוי די צייטשריפט פֿון רומענישן רעליגיעזן יידנטום" האָט פֿאַר- סטאנען און געוועט צו זיין נישט נאָר א פֿראַפֿאַרירט און בעטער פֿון די רעליגיעזע טעניס ווי יידישן רת, נאָר אין א פֿערטאָנענער דורף פֿון די ליינער אפֿן סאַציאַל און ביזנעסלעך געביט, אין די וויכטיקסטע פֿראַגן פֿון סאַג- סענלעכע לעבן, א בולעטין וועלעכער, פֿאַרשייטנדיק וואָר- וואָגט צו פֿאַרפֿעלט אָט די צוויי טעמעטעס, האָט אויס- גערופֿן אינטערעס ביי די יידישע כלי-קודש און נישט נאָר ביי די יידישע. אייגנטלעך, זענען דאָס געלעגנהייטן אין וועלעכע איר קאָנט זיך פֿרייען מיט אייער אייגענעם צוגאנג און אייער אלגע- זייער אַרענוואַקציע, אי אלס משרתי-קודש אי אלס ביזנעס פֿון א סאַציאַליסטישער חוכה וואָס אנטוויקלט איר גאנצע עטיקייט אפֿן יסוד פֿון די העכטע און אָהרעקסטע פֿרינציפּן פֿון סאַציאַלער און נאַציאָנאַלער גלייכהייט, פֿון טעיה און סאַציאַליסטישן גענעטיקע פֿון טענסלעכע קייט און דון-אַרץ פֿאַר אַלץ וואָס ס'איז ניי און באַרדו צו זיכער אן אַלץ גליקלעכעס צוהאַפּט דעם גאנצן פֿאַלק. נאָר דעם ווי ער האָט אַרביטערהויבן די מענטשן פֿון רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, אין זיכונות מיט דעם אופן וויאזוי די צייטשריפט פֿרעזענטירט זיך, האָט דער לודוועג געזאָגט און דער קולטוס-דעפֿאַרטאַמענט איז איבערצייגט אז אויך אין דער צוקונפט וועט אייער צייטשריפט זיין דער זעלבע קאָנפֿעקטער, פֿילוייטיקער בולעטין פֿון אייער סע- טיקייט און וועט תּויד זיין א חיסל צו אינפֿאַרמירן די וויכטיקע גלויביגע און כלי-קודש, וועגן דעם טעטאָש פֿון פֿרייען לעבן, פֿון פֿאַרפֿעריטעט, פֿון מענטשעלעכקייט, פֿון טולוס.

זשעס, עס איז אן אויסרוק פֿון דעם אינטערעס און סימפּאַטע מיט וועלעכע זיי פֿאַלגן נאָר די מעג קייט פֿון דער צייטשריפט. די צייטשריפט פֿון רומענישן רעליגיעזן יידנטום" זעצט פֿאַר, אין די היינטיקע הימ- סאַרישע באַדינגונגען, אן אלע פֿאַרזייע- פֿון דער יידישער פֿרעסע און קולטור, א טראַדיציע וואָס האָט זיך אנטוויקלט אַזאַט די נאַטפֿריינטלעכע מקומות.

דער רוס האָט אויס-דערייקט רד-אַרץ פֿלע לעבליכערע אפֿן אדרעס פֿון רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, דער נייט- מער אָהרענער, דער פֿאַ-לעכער נייט- רער און מדריק פֿון דער צייטשריפט, און געדאַנקט דער אָנפֿירונג פֿון דער פעד- ראציע, די מיטאַרבעטער און דעם בענדיגן פֿערסאָנאַל פֿון דער דעפֿאַקציע. אין נאָמען פֿון פֿערדינעט פֿון קולטוס- דעפֿאַרטאַמענט, דער פֿראַעסאָר דומיטרו דאָנאַרו און פֿון וויצע-פּרעזידענט, דער געאַרנע געמישן, האָט דער דירעקטאָר איאָן לודוועג און באַלויבט מיט די צייטשריפט.

אין נאָמען פֿון פֿאַרמירט יושם-גיאן און אין נאָמען פֿון די נייטלעכע און גלויביגע פֿון דער רומענישער אַרמאָ- סיער קירד, האָט דער נייטלעכער אדעמאָנדרו אַפּעסען אים ערדיקט אן עפּאַציאָנרדיקע באַגריינג. דער נייט- (המשך אויף זייט 9)

די צייטשריפט פֿונעם רומענישן רע- ליגיעזן יידנטום" האָט פֿאַרפֿעלט 15 יאָר פֿון איר דערשיינען. 15 יאָר ארבעט אפֿן געביט פֿון אמונה, 15 יאָר פֿון סיימיטן און רעקלערן די תורה, 15 יאָר פֿון פֿאַנצן פֿון פֿענען די נייטליכע בלומען פֿון דעם וואָס דער תלמוד רופֿט פֿרדס, פֿון דעם צארבן נאָרסן פֿון יהדות.

אין משך פֿון די 15 יאָר האָט אונדזער צייטשריפט געווינען באַשענדיקע און געטרייע פֿרעגן, סיי צווישן דעם יידישן קיבוץ פֿון לאַנד, סיי צווישן די יידישע קהילות פֿון אויסלאַנד און יו ווערט גע- ליינט מיט אינטערעס און אויפֿגעקראַמ- קייט. די צייטשריפט פֿון רומענישן רע- ליגיעזן יידנטום" איז א קאָנטראַסטער אויסרוק פֿון די רעליגיעזע פֿרייהייט און אַלס די קאָנסטרוקטיווע נאַראַטיוו פֿאַר אַלע בירגער און יו שפּאַנל אָפֿ דאָס לעבן פֿון אונדזער קהילה, האָט לעבן פֿון די ווע- לעכע זענען גלייכצייטיק געטרייע בירגער פֿון סאַציאַליסטישן רומעניע און אַהיינער פֿון דער אלטער יידישער טראַדיציע און אמונה.

כרי אַפּעזערקן אָט די פייערלעכע געשעעניש, האָט די פעדעראציע פֿון די יידישע קהילות איינגעקראַנט, דעם 9-טן רעצעכטער און אָנזעט, אן אויפֿנאַמע, אין כשר'ן רעסאַראו פֿון דער פעדעראציע, פֿון פֿאַפֿאַ-אַרע-נאַם נר. 18. עס זענען אָנגעזען געווען די געהויבט פֿון דער פע- דעראציע און פֿון דער בוקאַרעשטער קהילה, כראש מיטן רב הכולל, דר. דוד משה רוזן און זיין פֿרוי, די רבנית אסאָיאַ רוזן, מיטאַרבעטער פֿון דער דעפֿאַקציע, שרייבער, זשורנאַליסטן, ועצער.

די פייערלעכקייט און געווען נאָר א געלעגנהייט אויסצוהייבן די באַדינגונגען פֿון אויסריכטיקער פֿריינטשאַפֿט, קעגנ-ווי- סיקע אכטונג און אַפּשאַצונג וואָס עקזיס- טירן צווישן אלע קולטן פֿון רומעניע, ווייל די אנדערע קולטן האָבן געהאַלטן זיך צו באַפֿעליקן און אונדזער יום-טוב רוד זייערע עמינענעס פֿאַרשייער: יוסטיניאָ, דער פֿאַריאָר פֿון דער רומענישער יאָר- פֿאַדאַקסיער קירד איז געזען פֿאַרזעכטן פֿון נייטלעכע אנטעסאָדורו איאָנטוס וויקאַר פֿון דער אונגאַר-וואַלכישיער מיטראָפֿאָליט; דער רוימיש-קאָאָליטשער קולט פֿון דעם פֿאַרמערט דורך דעם פֿאַנסטעניאָ פֿראַנסטישן איאָנטוס, דער אָפּירער פֿון רוימיש-קאָאָליטשן אַרציע- שפּאַטום פֿון בוקאַרעש; די עוואַנגעלישע קירד איז געווען פֿאַרטרעטן דורך דעם אויבער-גייסטלעכן גינסטער אַנטוואָר; דאָס אַרמענישע בישאָפּטום איז געווען פֿאַר- טרעטן דורך דעם אַרביסאָנדריש וויטאָפֿאַאָ זאַרטן באַדאָניאָ, סעקרעטאַר פֿון בישאָפּ- טום.

מיר רעם קולטוב-דעפֿאַרטאַמענט, איז אָנגעזען דער דירעקטאָר איאָן לודוועג. די אויפֿנאמע האָט זיך פֿאַנאַרערנע- וויקלעט אן א כראַדיציאָנעלע יידישער אַפּאַפּערע. די חזנים כאַרויג פֿון כּו- קאַרעשער כּאָר-טעמפּל און זשאָקוואָסקי פֿון דער גרויסער שול, האָבן געווינען רעליגיעזע לידער. דער וויקאַר רוסו, הויפּט-רעפֿאַקטאָר פֿון דער צייטשריפט, האָט געדאַנקט די געסט פֿאַר דער הפֿעלעכקייט מיט וועלעך כער זיי האָבן געענטפֿערט אף דער איינ- לאַנג און אונטער-געשפּראַכן א זייער אָנזענדיקע און יסער וו א העפֿלעכקייט-

צייטג = שריפט

פונעם רוזענישן רעליגיעזן יידנטום

הנוכה תשל"ב אין אונדזערע קהילות

אויך אין דעם יאָר איז דער יום-טוב הנוכה געפיערט געוואָרן מיט נרויס שמחה, כדון זכרת, אין אונדזערע קהילות. אין די ירישע הימען, אין די שולן, זענען אלע אכט מאָג הנוכה, געבענשטע נעוואָרן די הנוכה-ליכט. פאר יום-טוב, האָבן די איבער 10,000 יידן, אלטע, קראַנקע, אַדער אַן משפחות, וואָס ווערן געשטיצט פון דער פּעדראַציע, באַקו-מען א וואָיטק פּעקל מיט אלערליי שפּייזן.

פאַרוענדיקט און אים אייגענערע פּראַראַציע, האָט דער רב הכולל, ר. דוד משה רוזן, געהאַלטן צו זיין אין די הנוכה-טעג מיט די יידן פון די פאַרשידענע קהילות פון לאַנד. מיט זיין באַקאַנטער אהבת ישראל און מיט זיין פאַר-אנטוואַרסלעכקייט פאַר די ירישע קהילות וועמענס פּנהיני רוחי עז איז, האָט דער רב הכולל צוזאַמענגעשטעלט אַ ויער אַנגעלאָרענע פּראָגראַם וועלכער האָט פּאַרזען צו באַוואַן צוויי און אַפילו דריי קהילות אין אױן פּלאַץ. די אַשכּנזי-נונג און דער דעמידיניקער ווען זענען מער ווי באַלוינט געוואָרן פון דער פּרייד וואָס ס'האָט אָנגעזיגן אין די הער-צער פון די מַתפּללים די אָנזענדיקע פון רב הכולל.

אין דער דיווע איז דער רב הכולל באַגלייט געוואָרן פון דער רב יצחק מאיר מאַריטא, פון הער עמיל שטערנ, נע-געראל-סקערטער און דער פּעדראַציע פון די ירישע קהילות פון פּוילן וואָס האָט געוואָרן רוס, הויפּט-רעאַקטאָר און אונדזער „צייטשריפט“.

עס זענען מיט ווי אויך ארויסגעפאַרן די חזנים באַרניע און שוואַרצוואַסער, ווי אויך דער כּאָר פון דער בוקאַרעשטער כּאָר-שול, וועלכער האָט אין יעדער שטאַט, אויסגעפּירט אונטער דער לידער פון מייסער א. שוואַרץ, א פּראָגראַם פון דער געזעצטער רעדער.

אין דער אָנזענדיקער פון רב הכולל און די אונדזערע געסט איז דעם 12טן טאָג-צעמבער 1971 מיטאַנטיגן אָנגעזיגן געוואָרן אין יאָס דאָס ערשטע הנוכה-ליכט. די פּיערלעכקייט איז פּאַרנע-קומען אין דער נרויסער שול פון סערני קערלעוו, וואָס איז אלס מער ווי דריי הונדערט יאָר, איינס פון די עלטסטע בחי-תפילה פון לאַנד. איינ-טעלע איז די פּיערלעכקייט פאַרנעמט פון דער הנוכה, ערב יום-טוב וואָס האָט אַן ערשטן טעג פּענעמער מיט געליכטע שעה. אַבער אין דער ירישער פּראַדעציע איז דער ערב יום-טוב אויך פול מיט אַהבה און באַלויבונג. אין דאָס מאַקע זענען די מעסט פון רב הכולל'ס דרשה, וועלכער האָט אָנגעהויבן די דורותיקע געשיכטע פון דער יאָסער קהילה קרוישה, די באַלויבונג און די נסיונות וואָס זיי איז אויסגעשטאַנען אין דער פאַרברענגעניש ווערן באַמאַרקט פון אונדז ווי ערב, א צענדלינג צום לעבן וועלכער מיט געניסן היינט אין פּעדראַציע פון דער געשיכטע פון נישט פאַראַן קיין אומיוסטיקער אַדער אומ-געזעצטער קרבן-און היינט-אין אַט דער שעה ווען מיר צינדן אַר די ליכט פון יום-טוב הנוכה — האָבן מיר דאָס נע-פיל און די יאָסער פּראַדעציע פון 1941 — וועמענס הוכה מיר האָבן געמאַכט אין יוגי, צו דרויסיק יאָר פונעם פון שיפּט פאַרנאָם — זענען נישט געפאַלן אומיוסטיק על קושי השם. דאָס ליכט פון דער דער פּרייהייט און פון דעם נייעם לעבן וועלכען זיי האָבן אוי געשטערבט און אין וועלכען זיי האָבן גענעליכט ביזן לעצטן אָפּטעם-צוג — ברנעס היינט אין אלע ירישע היימען און קהילות פון לאַנד. די פּיערלעכקייט פון דער נרויסער שול האָט זיך אָנגע-

הנוכה געדאַנקען פראגמענט פון די דרשות פון רב הכולל דר. רוד משה רוזן אף די פּיערונגען פון הנוכה תשל"ב

ערב הנוכה
דער ערב יום-טוב, האָט ביי אונדז יידן א באַזונדערע באַדייטונג. ער גרייט צו די פּיערונגען, אַסאַט די יום-טובדיקע שטימונג, פאַרעט פון מענטשן צו מאַכן די נויטיקע באַמיינונג דער יום-טוב זאל קו-מען. די שטודע נעבט שבת, יאָלכ בשבת נאָר דער וואָס באַמייט זיך ערב שבת, האָט וואָס צו טון שבת (געבונדע וזה ג) לעניען אונדז די חז"ל. אָן ברבנות, אָן מ"ע אָן ערב הנוכה, איז נישט געלעך הנוכה, אונדזערע אומצאליקע קרבנות, האָבן צוגעברייט דעם יום-טוב פון באַדייטונג. אָן ויער סמיות נפש, אָן ויער קאַפּס, אָן ויערע לייזן וואָלט מיר נישט געקאַנט דערלעבן דעם גרויסן טאָג. אין דער „עיר הרהגה“, אין דער סייטה-שטאַט, אין אַס דער פּילגעלי-טענער יאָסער קהילה-קרושה, זענען מיר געקומען אַנצייגן די מנחה פון ערב הנוכה, ווייל דאָ רוסט ארויס די טראַגישע קדמער-שיטענדיקע פּענעטע-געפילן (יאָס אין דער גרויכער טול, דעם 12-טן דעצעמבער 1971. ערב הנוכה.)

„די הויכעל שול“

א טיפּן זיין האָט דער נאַמען פון דעם מקו-קרוש און וועלכען מיר געפונען זיך און וואָס איז אלס כּעס 150 יאָר. אין אַס דער באַטאַט-ער קהילה, וווּ, צוזאַמען מיט די רומענישע ברודער, זענען אייערע לעסער-ווייטע געווען פון די ערשטע איינוואוינער, פון די ערשטע וואָס האָבן געלייגט די ידוּרות ביים גרינדן אַס די שטאַט. האָט איר אָנגעזיגן א מנחה מיט א ריזיקער ליכט-קראַסט, וואָס הויכעל זיך צו די הויכעל — די הויכעל שול. הויך איז די שול היינט אויך די אונטרויקונג פון יידישן גייסט האָט זיך געצויגן אין דער הויך, דורכ-לעכערנדיק די שול-קופּאַלע און דערגרייכנדיק ביז צום כּאס הכבוד. דאָס איז אויך איינגעלייגט, דער ווען פון דעם פּלאַט וואָס ציט זיך אלץ העכער געווען בודש. דער גייסט, דער אידעאל, האָט נישט קיין פּלאַט ווען, ער שטרעבט נאָר צו די היכעל. באַרימטע גאנזים, קיין פון יידישן געדאַנק, שרייבער און דיכטער, געלערנטע און גענויטאָסטן, דורות נאַכאַנאַנד, האָט איר דאָ אָנגע-צינדן, אף די שפּאַלע ענגעליקען, הנוכה-ליכט... צו אייער היי-ליקן אַדוועק, לאַמיר אויך היינט אַנצייגן א הנוכה-ליכט, א סייט בגל פון יידישן המשך.

(באָטשאַן, 12 דעצעמבער 1971 — די ערשטע הנוכה-נאַכט)

אין די לענגסטע נעכט

דאָס ליכט יוגט אין מיטן זומער. אין ווייטן צפון, טרעט עס דעמלט, נישט אַפּ קיין איין רגע דער פינצטערניש. צוריק מיט 15 יאָר, איז מיר באַשענדט געווען פינצטערניש, אין ווייטן לאַפּאַנע, אַן עקס-פּלאַציע פון פּרייהייט, א יום-טוב פון ליכט. דעמלט ווען די מענטשן פּרייע זיך מיט דער „מיד-גייסטאָן“, מיט דער „מיטן-גאַסט-אָן“, אבער, מיר לייך? איז די טעג פון וויסנדיקן תקופת-התמה, ווען עס הערשט די פינצטערניש, אין דער צייט פון די לענגסטע נעכט און פאַרמאַרעטע טעג, פון הודש, דעמלט ווען אַפילו די לבנה וואָגט נישט מיט אירע שוואַכע שטאַל צו געקרייכן די פינצטער-ניש, דעמלט, וואָק דעמלט, פּיערן מיר ייז דעם „חג האַרויס“, דעם יום-טוב פון ליכט.

דאָס האָבן מיר געטאָן יאָר איין יאָר אויס, אין משך פון אונדזער טויזנטער יאָריקער געשיכטע. דווקא ווען די פינצטערניש האָט זיך אַראַפּעלאָזט ווערער איבער דער מענטשהייט, דווקא ווען די טרייאַני-אָן איז עס געווען און פון אַנטיאַכוס, צי די פּוּרהע, צי דיפּון היטלערן — דווקא דעמלט ווען די פינצטערניש האָט געוואָלט דער-טיקן יעדע שייך, יעדן עלאן, יעדע מי פאַר פאַרנעם, האָבן מיר נישט אָפּגעהערט צו זיין די „שומרים על הגלח“, נישט אָפּגע-הערט „אַפּצוהייטן דאָס ליכט“, האָבן מיר נישט אָפּגעהערט ליכ-טיק צו מאַכן אונדזערע מוחות און נשמות און די מוחות און נשמות פון די אנדערע.

עס איז שווערער, אבער שענער, אַפּצוהייטן דאָס ליכט אין טיפּער נאַכט ווי דעמלט ווען די זון שיינט זינגעריש. שראַג בטיהאט מאי איהני? וואָס העלפט א פּאַקל, ווען די זון שיינט? (חולין — ט.)

וואַרמט א בייק אף צוריק, אף די שטעגן פון אונדזער געשיכטע דער אייר וועט געפונען דעם שיליסל צום גורל פון עס הסמך, אין אַס פון הייליקער מיסע אַפּצוהייטן דאָס ליכט אין צייטן פון סאַמע פינצטערניש.

(דאָוואָה, 12 דעצעמבער 1971 — דעם ערשטן טאָג הנוכה)

מקום התפלה בחבל געווען מינע עשטערן

מקום התפלה בו אבות דא, ווו האָבן מתפלל געווען מינע עלטערן. ווו זענען די אַפּצוהייטן הנוכה-ליכט? אין דעם שטעטל ווי ליכט-פאַס האָט אָנגעגליט די קליקען, אין דעם שטעטל ווו אַן חזון ברי אש, ווען עס איז נישט געווען א פּענצטער און א הייליק הנוכה-ליכט, דא, ווען עס זענען אָפּגענונגען די חמילות פון מינע עלטערן, דא, ווען עס האָט זיך אין מיין קינדער-נישמה צעצינדן דער פונק פון תורה, דא, ווען עס האָבן זיך געלאָזט הערן דורך דעם קול פון אייער מנחה רוחני, מיין אַפּצוהייט זיך, ווונדערבארע כּדרי-תורה, דא טיפּען מיר זיך ויער, אין אַן אָונט אין וועלכען מיר צינדן וויער אָן דאָס הנוכה-ליכט, אף דעם זעלבן אַרט, אין אַס דעם מקום קדוש פון דורות.

היפל מעלצן מנורות זענען פון דעמלט אויסגעלאָשן גע-וואָרן? אין מיר אלייך זיך אדח שמו — דאָס איבערגעליבענע ביכל אַייל — אף קומט צו פיר און אַן אַן קוק צו איין און מיר דער-קענען זיך. אַפּאַל האָבן מיר זיך געקענט, היינט דערקענען מיר זיך.

לעכקייט פון אָנצייגן די פּיער-ערשטע הנוכה-ליכטל אין דאָוואָה. דער מנהיג-רוחני פון דער אָרעווער קהילה איז דער השׁו"ע רב פנחס וואַסערמאַן, וועלכער איז גלייכצייטיק שוואַך בעל-תּו-לָה און לעדנט מיט די קני-דער אין דער תּלמוד-תורה. בראש פון דער קהילה שפּייגל ענערגישע מענטשן, מיט אין געזאַמט: דער פּרעזידענט יאַקוֹב רייכבאַר, און דער האַרציקער און איבער-געבענער סַעקֶרֶטָר, דע-זאַמט פּאַרליר, די פּרוכט פון ויערע באַלויבונגען אָונט זיך אָנזען. דער כּשרער רעס-מאַרן פּאַרויכערט מעגלעך דאָס עפן פאַר די וואָס קו-מען אהין. 30 יידן באַקומען דאָס עפן אהינס, און אויסער-געוויינטלעכע דערגרייכונג אין די לעצטע יאָרן איז דאָס פּראָגראַם, וואָס זיכערט פאַר זיינע איינוואוינער וואָן דערבארע באַדייטונגען און היימישע ירושער סכּיכה. דער רב הכולל האָט געהאַלטן פאַר זיין חוב צו באַוואַן דאָס מושב-זקנים, צו רייזן מיט די מענטשן, זיך צו איינערטירן ווען זיינע געזונט און וועגן די באַרעפּערטע פון יעדן אַי-עם. אלע האָבן דעראַפּט פון סיפּן האַרצן פאַר זיין וואָן דערבארע באַדייטונגען וואָס מ'האָט זיי געשאַפּן.

אין אָונט, האָט די אָנ-פירונג פון דער אָרעווער קהילה איינגעפּאַרנט א יום-טובדיקע סעודה לכּבֿוד דעם רב הכולל און זיינע באַלוי-טער.

מאַנטיק דעם 13-טן דע-צעמבער 1971, דעם ערשטן טאָג הנוכה, אין פּאַליטישען די שטאַט אין וועלכער מ'איז יאָרלאַנג געווען מנהיג-רוחני הרב הנאון אברהם לייב רוזן, די שטאַט פון הכולל'ס קינער-יאָרן און יונגט. דאָס ווידעווען מיט די מענטשן זיך מיט די אויב באַקאַנטע ערפּער איז געווען ירושעלם דורך זיין סייט מענטשלעכער פּשוטקייט. זיך אין די אַפּצוהייט צייטן, זיך רעדן מיט גרויס ריאה-הכבוד ווען דעם פּאַמער און רבי פון רב הכולל, וועגן די נרויסע פּראַדעציעס פון דער אלטער רבנישע משפּחה. וועגן דעם אַלגעמין און וועגן דעם זון און שייכטיק פון יום-טוב הנוכה, האָבן נע-רעמט, אף דער סעודה וואָס זיי אָנפירונג פון דער קהילה האָט איינגעפּאַרנט, הער דר. פּרידמאַן, דער זקן חיים נאָ-בערמאַן (89 יאָר) און דער רב מאַרילוס.

מאַנטיק דעם 13-טן דע-צעמבער 1971, דעם ערשטן טאָג הנוכה, אין פּאַליטישען די שטאַט אין וועלכער מ'איז יאָרלאַנג געווען מנהיג-רוחני הרב הנאון אברהם לייב רוזן, די שטאַט פון הכולל'ס קינער-יאָרן און יונגט. דאָס ווידעווען מיט די מענטשן זיך מיט די אויב באַקאַנטע ערפּער איז געווען ירושעלם דורך זיין סייט מענטשלעכער פּשוטקייט. זיך אין די אַפּצוהייט צייטן, זיך רעדן מיט גרויס ריאה-הכבוד ווען דעם פּאַמער און רבי פון רב הכולל, וועגן די נרויסע פּראַדעציעס פון דער אלטער רבנישע משפּחה. וועגן דעם אַלגעמין און וועגן דעם זון און שייכטיק פון יום-טוב הנוכה, האָבן נע-רעמט, אף דער סעודה וואָס זיי אָנפירונג פון דער קהילה האָט איינגעפּאַרנט, הער דר. פּרידמאַן, דער זקן חיים נאָ-בערמאַן (89 יאָר) און דער רב מאַרילוס.

מאַנטיק דעם 13-טן דע-צעמבער 1971, דעם ערשטן טאָג הנוכה, אין פּאַליטישען די שטאַט אין וועלכער מ'איז יאָרלאַנג געווען מנהיג-רוחני הרב הנאון אברהם לייב רוזן, די שטאַט פון הכולל'ס קינער-יאָרן און יונגט. דאָס ווידעווען מיט די מענטשן זיך מיט די אויב באַקאַנטע ערפּער איז געווען ירושעלם דורך זיין סייט מענטשלעכער פּשוטקייט. זיך אין די אַפּצוהייט צייטן, זיך רעדן מיט גרויס ריאה-הכבוד ווען דעם פּאַמער און רבי פון רב הכולל, וועגן די נרויסע פּראַדעציעס פון דער אלטער רבנישע משפּחה. וועגן דעם אַלגעמין און וועגן דעם זון און שייכטיק פון יום-טוב הנוכה, האָבן נע-רעמט, אף דער סעודה וואָס זיי אָנפירונג פון דער קהילה האָט איינגעפּאַרנט, הער דר. פּרידמאַן, דער זקן חיים נאָ-בערמאַן (89 יאָר) און דער רב מאַרילוס.

מאַנטיק דעם 13-טן דע-צעמבער 1971, דעם ערשטן טאָג הנוכה, אין פּאַליטישען די שטאַט אין וועלכער מ'איז יאָרלאַנג געווען מנהיג-רוחני הרב הנאון אברהם לייב רוזן, די שטאַט פון הכולל'ס קינער-יאָרן און יונגט. דאָס ווידעווען מיט די מענטשן זיך מיט די אויב באַקאַנטע ערפּער איז געווען ירושעלם דורך זיין סייט מענטשלעכער פּשוטקייט. זיך אין די אַפּצוהייט צייטן, זיך רעדן מיט גרויס ריאה-הכבוד ווען דעם פּאַמער און רבי פון רב הכולל, וועגן די נרויסע פּראַדעציעס פון דער אלטער רבנישע משפּחה. וועגן דעם אַלגעמין און וועגן דעם זון און שייכטיק פון יום-טוב הנוכה, האָבן נע-רעמט, אף דער סעודה וואָס זיי אָנפירונג פון דער קהילה האָט איינגעפּאַרנט, הער דר. פּרידמאַן, דער זקן חיים נאָ-בערמאַן (89 יאָר) און דער רב מאַרילוס.

מאַנטיק דעם 13-טן דע-צעמבער 1971, דעם ערשטן טאָג הנוכה, אין פּאַליטישען די שטאַט אין וועלכער מ'איז יאָרלאַנג געווען מנהיג-רוחני הרב הנאון אברהם לייב רוזן, די שטאַט פון הכולל'ס קינער-יאָרן און יונגט. דאָס ווידעווען מיט די מענטשן זיך מיט די אויב באַקאַנטע ערפּער איז געווען ירושעלם דורך זיין סייט מענטשלעכער פּשוטקייט. זיך אין די אַפּצוהייט צייטן, זיך רעדן מיט גרויס ריאה-הכבוד ווען דעם פּאַמער און רבי פון רב הכולל, וועגן די נרויסע פּראַדעציעס פון דער אלטער רבנישע משפּחה. וועגן דעם אַלגעמין און וועגן דעם זון און שייכטיק פון יום-טוב הנוכה, האָבן נע-רעמט, אף דער סעודה וואָס זיי אָנפירונג פון דער קהילה האָט איינגעפּאַרנט, הער דר. פּרידמאַן, דער זקן חיים נאָ-בערמאַן (89 יאָר) און דער רב מאַרילוס.

מאַנטיק דעם 13-טן דע-צעמבער 1971, דעם ערשטן טאָג הנוכה, אין פּאַליטישען די שטאַט אין וועלכער מ'איז יאָרלאַנג געווען מנהיג-רוחני הרב הנאון אברהם לייב רוזן, די שטאַט פון הכולל'ס קינער-יאָרן און יונגט. דאָס ווידעווען מיט די מענטשן זיך מיט די אויב באַקאַנטע ערפּער איז געווען ירושעלם דורך זיין סייט מענטשלעכער פּשוטקייט. זיך אין די אַפּצוהייט צייטן, זיך רעדן מיט גרויס ריאה-הכבוד ווען דעם פּאַמער און רבי פון רב הכולל, וועגן די נרויסע פּראַדעציעס פון דער אלטער רבנישע משפּחה. וועגן דעם אַלגעמין און וועגן דעם זון און שייכטיק פון יום-טוב הנוכה, האָבן נע-רעמט, אף דער סעודה וואָס זיי אָנפירונג פון דער קהילה האָט איינגעפּאַרנט, הער דר. פּרידמאַן, דער זקן חיים נאָ-בערמאַן (89 יאָר) און דער רב מאַרילוס.

מאַנטיק דעם 13-טן דע-צעמבער 1971, דעם ערשטן טאָג הנוכה, אין פּאַליטישען די שטאַט אין וועלכער מ'איז יאָרלאַנג געווען מנהיג-רוחני הרב הנאון אברהם לייב רוזן, די שטאַט פון הכולל'ס קינער-יאָרן און יונגט. דאָס ווידעווען מיט די מענטשן זיך מיט די אויב באַקאַנטע ערפּער איז געווען ירושעלם דורך זיין סייט מענטשלעכער פּשוטקייט. זיך אין די אַפּצוהייט צייטן, זיך רעדן מיט גרויס ריאה-הכבוד ווען דעם פּאַמער און רבי פון רב הכולל, וועגן די נרויסע פּראַדעציעס פון דער אלטער רבנישע משפּחה. וועגן דעם אַלגעמין און וועגן דעם זון און שייכטיק פון יום-טוב הנוכה, האָבן נע-רעמט, אף דער סעודה וואָס זיי אָנפירונג פון דער קהילה האָט איינגעפּאַרנט, הער דר. פּרידמאַן, דער זקן חיים נאָ-בערמאַן (89 יאָר) און דער רב מאַרילוס.

פירוש

של היהדות הדתית הרוחנית

דברי תורה מאת חכמי רומניא וגאוניה

ליקוט הרב יצחק מאיר מרילוס בוקרשט

לפרשת מקץ - הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו (מ"א—ל) וילבש אותי בגדי ש"ש (מ"א—ט"ב) רשי דבר הסיבות הוא במצרים מדברי רשי דקשה למה הלבישו בגדי ש"ש ולכן אמר דבגדי ש"ש הם מאני מכבודא במצרים ולי נראה דהנה יש להבין גם כן נאמר שפרעה דיוקס הבין למפור הלום מהדורת אלוקית ורוח ד' יריבו בו כאשר אמר אל עבריו והנצא כוח אים אשר רוח אל-קום בו למה חזר אחר כך ואמר 'אין נבון וחכם כבוד' מזה ממש דבגדי כלי' מהכמה נראה בהק' דם מה שהניא התכונות סוד בבכור שוד מסכת שבת (דף קמ"ה) מפני מה תלמודי הכמים שבבבל מצויים לפי שאינם בני תורה ולכאורה קשה מה שאלה היה זו חז"ל כמה וכמה פעמים הוזכרו חז"ל את התלמודי הכמים להק' ט"ד על לבוסם ואמר (שבת קי"ד) התלמוד הכם שפמצא רבבא בגווי חייב מיתה' ובמכתב באב צפיה (נ"ב) עשיק לנבן ושחי לנכרן, ובמסכת (בבא בתרא קי"א) בר נש דבאא לקיכלנא הוא יאי וגולתיה יאי משמע דשכחיה דבגדיו היו גאים ובכ' סכה (שבת קי"ד) כבדוהו בכסות גזיה' (שבת קי"ג) רבי יוחנן קרי לפאניה מככרותא (תענית י"ב). אין אדם חסוד רשאי לחגור שק' ועוד וכו' חז"ל על פי מה שכתבו הגמ' סוף פרשת חזיק' (ש"ס—מ"ז) "והבגד כי יהיה בו גנוע צרפת' וזה לשונן שם. זה הגנוע איננו טבע כלל גלא וזה כפולם—אבל בהיות השקל שלמים לד' יהיה רוח דעלה עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב ולקשר יקרה באחד מהם חסא ופחן יתהוו יעורב כבשורו או בגדרו—לראות כי השם קל בעליו—ולכן אמר הכתוב ונתתי נגע צרעת תבית ארץ אוחותים כי היא סכת השם בבית הווא והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נהלת ד' כמו שאמר וכי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נוהג לכתם לאחוזו ואני אהרן לפני היות הוכת קרקע אבל לפני שלא יבוא הגנוע והוא אלא בארץ הנבחרת אשר השם הנכבד שוכן בתוכה והנה אמרו הנכבד (יא—משנה ג) דמסכת נעים העורות והכנדים הצבועים אינו מיטמאין בנגעים כי אם בגדים לבנים ולפי זה כל תלמודי הכם וגדול אשר כמת או חרולו השכינה מתדבקת בו ראוי לו שהיה ילבש כי אם בגדים לבנים שהם המטמאין בנגעים כדי שאם יאשם בלי הודע ותחטולק השכינה ממנו יבוא לו על ידי סימן נגע כנגדם מה שאין כן בלבשו בגדי צבועים מהיכן יודע לו והיינו דשואל מפני מה תלמודי הכמים שבבבל מצויים פירוש בגבדי צבועים כמאמרם פסחים (ק"ט—ע"א) בכלל בגדי צבועים וכמה יודע להם סימן לטילוק השכינה והשיב לפי שאינם בני תורה גלומר שאינם גדולים כל כך

ב"בוקרשט
מספר 267
י"ד טבת תשל"ב

את תלמידו מחירא אל חסאה את דכתיב (ישעיה ל"ג) מחרו בציון חסאים וזה שאמר ה"ל ולא אמר אדם להבירו צר לי המקום שאלין בירושלים ויש לדקדק על הלשון. אדם להבירו" הוא ליה למיטר לא היה לאדם צר ליו בירושלים ומשם הגאון ר. שלמה קליגער. בספרו מגן אבות' דלצדיק אל היה צר אך לרשע כמאמרם ז"ל נין נ"ז) ארץ צבי כתיב בה לכן לא היה התנא יכול לומר דלא היה הפסוק צר דודאי. היו בני אדם שהיה המ-קום צר להם רק אמילו מה שהיה המקום צר לו היה בוש לגלות צרתו להבירו זה היה סימן שהוא חסא וזהו שנאמר אלא יעקב וירא יעקב מאור ועל ידי זה יוצר שנפל ממדרגתו יען כי היה, ירא ובפרט אחר שהבטיחה הקביה שהיה עמו וישמרהו.

ישראל וירצבערנור
מ"ז בבבוא

לפרשת ויגש
העגלות אשר שלח יוסף (מ"א—כ"ז—רשי"י) סימן מסר להם כמה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה. והו שאמר וירא. את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פירע"ה וכדי להבין למה הלך דודקא באותו שעה לעסוק בפרשת עגלה ערופה על פי מה שאיתא בווהרפרשת ויגש (דף ר"י—ע"ב) דבי אליעזר זר אמר רמז רמז ליה יוסף יעקב על עגלה ערופה ואם כהי הוא פרק, אתמרש מנייה וואקומה עגלה ערופה ומסכת זוהר שם כי ישנן מקומות באם אדם עובר בהן הוא בא לירי סכנה על כן ולקוח זקני העיר ההיא' עגלה ערופה ראשי תיבות צום. בלי כן מן. הכונה על החשובה תמלה וצדקה האומרים בראש השנה בתמלה ונתנה תרוק וגם שתי התיבות שנתים ימים. גם כן מרמזים על שני ימים של ראש השנה שבאלה השני ימים צדיקים ביותר ל. צום קול מן.

המלקט של הוסיף על דבריו מה ששפרש הנחל קירופים. כי האמצעים שבירי ישראל לבסל גזירות רעות הם כמו שהוכרנו צום קול מן וכל אחד מהם עולה למנין מאה ולשלושים ולש עולה עולים למנין ארבע מאות ושמונה כמנין "ואת' והוה המו' בואת איבא אהרן אל הקודש בשלושה הדרים הללו צום. קול וממן העולים למנין זאת אשר לבוא אל הקודש והוה לבסל גזי' רוח רעות והוה כהרמז שבמסוק' אם תקום עלי מלחמה בואת אני בוחס" (התהילים כ"א—ג). בעתים הקשות של שונאי ישראל נבדלו הריני בוחס. בואת' היינו בש' לושת הדרים צום קול ממו' ובשער בה ריינים מובא לפרש בדר אהר הריני כי דוד המלך מסיים. בואת אני בוחס ואינו אומר כמה הוא כוחה אלא דוד המלך התחיל הפסוק. לא יירא לבי.

ומסיים כי בואת הוא בוחס באם יהיה במדרגתו זו שלא יירא לבו או בואת הוא כוחה יען כי אינו מתירא רק מהשם ולכן אמרו חז"ל במסכת ברכות דף ס. רבי ישמעאל ביר יוסי ראה

א. מ. ליפשיץ

סגנונו של רש"י

היה בספרות עברית; כל הכוריהם. אגרות שלומיס וא- לות ותשובות עברית היו. אפשר שהורו גם תלמוד עב- רית, ורק מלים נדירות ה" גמו בלעז, כי בישיבותיהם נאמסו תלמידים מכל צלות אשכנז ואף מצרצרות הסלאבים- קרוב, שהעברית הייתה המ- תוכה, אך תנועת המסחר למרחקים גרמה לדבור עברי, לשונם איננה תרגום מחשבו- תיהם בשפה אחרת, המוש- גים הספרותיים והלמודים בודאי כלל לא נתנו להתרגם בשפתם. מצוין הבר, שחסידי צרפת הארכי-תלמודיים קרו- בים אליו כסגנונם וכל מהותם מן ההוריים הספרים- המריווים בהשכלה ערבית ויו- נית. והיו נצותיהם לא היה דות במקשה אחרת, כשהיה ויש לשים לב בייחוד לזה, שהם בודאי לא התכוונו להדר כסגנונם.

לפסחות סגנונו ולסביעותו רשי הוא בן הדור; אולם בישי סגנונו הנשני כדורו, בסגנונו כל תוכנו מתגלמת. לא מצאנוהו מתהדר בשום פעם במליצה ריקה, שאין בה אלא הוריה, ושאין כחה אלא להביע את לב הקורא. פש- טותו ובהירות הפסול נשקפו בצחות סגנונו הצלול הקרוב למפשוט משוטים, ואין מלת רוחו נכרת אלא ליחידים. רוחו חקוקה במתוחים דקים תחוד סגנונו, וכאן-שואבת היא לגוליה רוחו. וסגנונו מקראית, אשר סגור בעדו המלא ענוהו. "לבו מלמד לדבר צחות", וכמשהו סגנונו כן דיוקו, הקדמונים כבר ה- כילו, "שדוק מדגם כלשוננו, שרמז הרושים בשוני אות, אבל אין הברור לוקה בשביל צפורו, סגנונו של רש"י איננו כאחת המעלות הנמנות לאדם גדול. סגנונו הוא חלק חשוב נקטתו עליו מיתה, שאל טעם מעץ הדעת, ולבסוף אלף שנה מתחדשו וחוורו לנערותו". הכחול הזה אף שפתנו, שבכל דור ודור יקוט לה אחר, גדול, שבפיו מתחדש ותחוד לנע' רוחו. וכמדרשו שבה יתחדש החול, היה רש"י כלשוננו שנתחדשה חדיר בפיו.

הספר מכלי נס מאמר מאת נ. קצובר מוקדש לתיאור אישיותו של הרב החרד מ. ש. נקונטר, והתופס "מקום בראש כבוד הרבנים החובת" קים בתקופת הדור ה- שלישי שלאחר החותם סופר... במאמר אחר שבספר מדובר על שיקום החיים היהודיים בעלות אחרי השואה.

דעות
ד"ר משה כרמלי- ויינברג רבה הראשי של קהילת קרנ' המשמש היוס נפרופיסור למדעי הרוח ביישוב אוניוור- סיטה, ניו-יורק, הוא פרטס "ספור זכרון ליהדות קרנ'". ד"ר כרמלי ויינברג מספר בו על מוסדות היהודיים בתי הנוסד, וה- שיבות ובתי-הסדר, על מוסדות צדקה ורעים עבריים, שנו- בקלו ובסראנס'לווניה במו ביו שתי מחממות העולם. בספר מדובר על הקהילה של היהודים ועל אחר-עשר הרבנים שהשפיעו עליה משנת 1812 עו שנת 1946. שנת הווא רושם את שכותיהם של רש"י והקהילה, של פרנסיה וגבאיה.

סדר מתורגם לאידית
בלונדהתקיהו ישי- בת ועד השפה האידית של הקונגרס היהודי העולמי. הישיבת יוק' דעה לתרגום הסדר. בתרגומים כאלה ה- תילו עוב במאה השבע- עשרה. כדי להקל ל- תתפלים, לא מביני לשון הקודש, להבין את התפלות.

מנחם זכורי ושל פרופ' עזריים